

KONKURENTSIVÕIME KAVA 'EESTI 2020' ETTEVALMISTUSTE ÜLEVAADE

SISSEJUHATUS

Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' ettevalmistuste ülevaade on dokument, mis kirjeldab Eesti majanduspoliitika suunda ja peamiseid meetmeid aastatel 2008–2010, annab ülevaate Eesti majanduskasvu olulistest väljakutsetest ning seab numbrilised sihid kooskõlas EL riikide poolt kokku lepitud Euroopa 2020 strateegia eesmärkide ja Eesti väljakutsetega.

Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' on Eesti strateegia Euroopa 2020 eesmärkide saavutamiseks. Kava valmib ja kinnitatakse valitsuse poolt 2011. aasta aprilli lõpuks.

Käesoleva ülevaate näol on tegemist Euroopa 2020 strateegia Eesti poolse rakendamise ühe osaga. Euroopa Komisjoni ettepanekul ning EL liikmesriikide nõusolekul on riiklike kavade hetkeseisu ülevaate (inglise keeles *draft National Reform Programme*) komisjonile esitamise ajaks 12. november 2010. Komisjon arvestab liikmesriikide ülevaadetega iga-aastase majanduskasvu raporti (inglise keeles *Annual Growth Survey*) koostamisel, mis valmib esimest korda 2011. aasta jaanuaris.

Euroopa 2020 strateegia

Euroopa 2020 strateegia näol on tegemist Euroopa uue majanduskasvu ja tööhõive strateegiaga, mis on senise Lissaboni strateegia (*Strategy for Growth and Jobs*) jätkustrateegia. Selle peamiseks eesmärgiks on Euroopa Liidu konkurentsivõime jätkusuutlik suurendamine. Euroopa 2020 strateegia keskendub kolmele põhivaldkonnale: teadmus ja innovatsioon, jätkusuutlikum majandus ning kõrge tööhõive tase ja sotsiaalne kaasatus. Euroopa 2020 strateegia põhijoontes lepitakse kokku 2010. aasta juuni Euroopa Ülemkogul, kui kinnitatakse ka EL mõõdetavad eesmärgid aastaks 2020.

Euroopa 2020 strateegia on oluline osa EL riikide uues majanduskoordinatsioonis, mille olulisi detaile valitsusjuhivad 2010. aasta sügisel veel arutavad. Ühe olulise põhimõttena on kokku lepitud, et Euroopa 2020 strateegia ning selle iga-aastased uuendused esitatakse edaspidi komisjonile koos stabiilsus- ja konvergentsiprogrammidega aprillis. Komisjon analüüsib EL riikide majanduspoliitikaid koos keskpika eelarveraamistiku eesmärkidega. Selline lähenemine aitab nii Eestis kui EL tasemel arutada majanduspoliitikaid koos fiskaalpoliitika eesmärkidega ja vastupidi.

Seos varasemate kavadega

2008. aasta sügisel kinnitas valitsus Majanduskasvu ja tööhõive kava 2008–2011¹. Arvestades 2008. aasta lõpus ja 2009. aastal toimunud kiireid muutusi nii Eestis kui maailmamajanduses tervikuna, kinnitas valitsus 2009. aasta sügisel sellele täienduseks Eesti konkurentsivõime kava 2009–2011².

---

¹ Majanduskasvu ja tööhõive kava on Eesti majanduspoliitikat tervikuna käsitlev strateegia, mis hõlmab kõiki olulisi valdkondi majanduskeskkonna arendamisel: makromajanduspoliitika, ettevõtluskeskkond ning haridus- ja tööturupoliitika.

² Eesti konkurentsivõime kava 2009–2011 on majanduskasvu ja tööhõive kava 2008–2011 uuendus, mis annab ülevaate valitsuse poolt 2009. aastal tehtud olulisematest otsustest Eesti lühi- ja pikaajalise konkurentsivõime tõstmiseks, kohandab eelmisel aastal kava vastuvõtmisel kinnitatud meetmeid uues majanduskeskkonnas ning rakendab uued meetmed, mille eesmärk on olnud suurendada Eesti majanduse valmisolekut tulla majanduskriisist välja senisest tugevamas positsioonis.

2008. aasta sügisel kinnitatud kavas sõnastas valitsus neli Eesti suuremat pikaajalist väljakutset:

- ettevõtete vajadustele vastava hariduse arendamine ja tööturu turvalise paindlikkuse suurendamine;
- teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamine ning selle suunamine senisest enam ettevõtlust toetavaks;
- ettevõtete uuenduslikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet toetava majandus- ja investeerimiskeskonna arendamine;
- energeetika keskkonnasäästlikkuse suurendamine, tagades samal ajal energia varustuskindluse ja energeetikasektori konkurentsivõime.

Nende kõrval on olulisel kohal konservatiivse makromajanduspoliitika rakendamine, mis aitab hoida Eesti majanduskeskkonna usaldusvärsust ning kontrollida avaliku sektori võlakoormuse kasvu, säilitades Eesti investeerimisvõime ka pikemas perspektiivis.

Need väljakutsed on üldjoontes jätkuvalt aktuaalsed, kuigi üksikud eeldused ning üldine majanduskeskkond on muutunud. Vahepeal on läbi viidud tööturureform, mille tulemusel on Eesti tööturg muutunud paindlikumaks ning oluliselt on tõusnud täiendkoolituse ja aktiivsete tööturumeetmete mahud. Sellele vaatamata on oluline suunata senisest enam avaliku sektori tähelepanu Eestis elavate ja töötavate inimeste kompetentside kasvatamisele.

Arvestades Eesti majanduse ees seisvaid väljakutseid on vajalik majanduspoliitika kohanemine uute oludega ning mõningate uute eesmärkide esiletõstmine. Tähtis on keskenduda Eesti majanduse konkurentsivõime parandamisele keskpikas ja pikas perspektiivis. 2009. aastal süvenenud majanduslanguse taustal koostatud Eesti konkurentsivõime kava 2009–2011 kaudu oli võimalik kiirendada struktuursete reformide läbiviimist ning selle raames ette nähtud ja ellu viidud algatused panustavad otseselt pikaajalise konkurentsivõime kasvu.

Ülevaade Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' senistest ettevalmistustest

Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' ettevalmistused algasid sisuliselt koos Euroopa Komisjoni poolt algatatud Euroopa 2020 strateegia konsultatsioonidega 2009. aasta lõpus ja 2010. aasta alguses. Eesti seisukohad Euroopa 2020 strateegia esimese tervikteksti kohta³ arutati läbi peamiste valitsusväliste partnerite ja huvitatud osapooltega ning esitati komisjonile 15. jaanuaril.

25. veebruaril valmisid Eesti peamised seisukohad Euroopa 2020 strateegia põhieesmärkide kohta⁴, mille koostamise käigus analüüsiti eesmärgi ka Eesti enda huvidest ja vajadustest lähtuvalt.

2010. aasta aprillis ja mais analüüsis Riigikantselei koostöös ministeeriumidega Eesti majanduspoliitika peamisi väljakutseid, mille alusel seati Eesti enda konkurentsivõime kava esialgsed numbrilised sihid 2020. aastaks. Eesti eesmärgi tutvustati 26. mai seminaril ka peamistele valitsusvälistele partneritele.

³ http://www.riigikantselei.ee/failid/EU2020_EE_seisukohad_KOMISJONILE.pdf

⁴ http://www.riigikantselei.ee/failid/EU2020_TARGETS_EE_opinion2.pdf

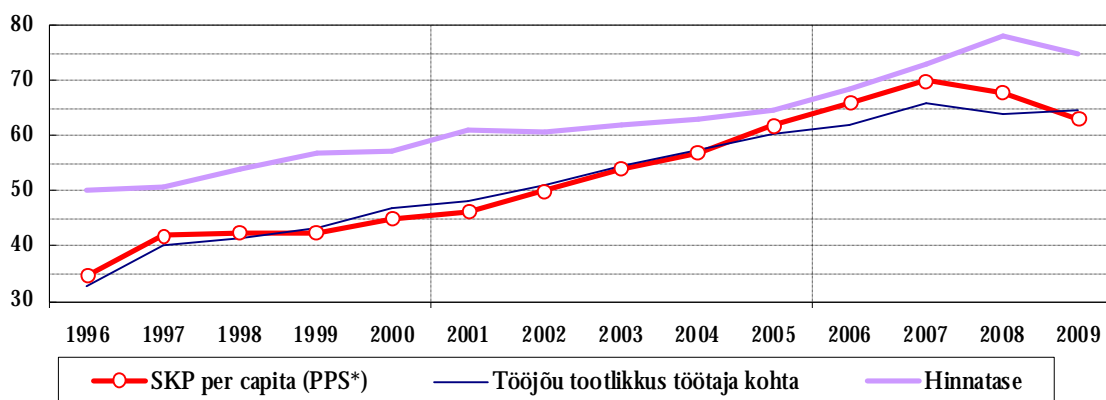
Koostaja: Riigikantselei strateegiabüroo
8. november 2010

2010. aasta juunis toimunud Euroopa Ülemkogu seisukohtade raames kinnitas valitsus ka Eesti esialgsed põhieesmärgid ehk numbrilised sihid 2020. aastaks ning andis riigisekretärile ülesandeks alustada koostöös ministriumidega konkurentsivõime peamiste väljakutsete analüüsist lähtuva riikliku konkurentsivõime kava koostamist.

MAKROMAJANDUSLIKU OLUKORRA ANALÜÜS

Alates taasiseseisvumisest 1992. aastal on Eesti majanduse kogumaht kasvanud ligikaudu kümme korda. Erakordselt kiire oli Eesti majanduskasv aastatel 2001–2007. Eesti majanduse kohanemine algas juba 2007. aastal, mil majanduse kasvutempo hakkas seoses majandustsükli pöördumisega järkjärgult vähenema. 2008. aasta keskpaigani võis seda kohanemist pidada ootuspäraseks ning majanduse konkurentsivõimet parandavaks arenguks. 2008. aasta lõpus aset leidnud järsu maailmamajanduse kaubavahetuse mahtude languse tulemusel vähenes Eesti SKP aasta kokkuvõttes 5,1%. 2009. aastal oli SKP langus tulenevalt kiiresti vähenenud sisetarbimisest ja välisurgude nõudlusest veelgi järsem, ulatudes 13,9%ni.

Joonis 1. Eesti reaalne konvergenst ELiga (% EL27st)

Allikas: Eurostat, Rahandusministeerium

2010. aasta arengud Eestis viitavad kiirele **majanduse taastumisele ekspordi toel**. Arvatust kiirem välisnõudluse taastumine ning Eesti ettevõtete kohandumine kriisi ajal võimaldas jõulisemalt kasvatada tööstussektori ekspordimahte. Eratarbimine on 2010. aastal tagasihoidlik, kuid ettevõtete ja elanike kindlustunde tõus ning eurootsus annavad juurde tarbimis- ja investeerimisjulgust. 2010. aasta teises kvartalis pöördus Eesti majandus taas kasvule, mis ulatus 3,1%ni. Rahandusministeeriumi suvise majandusprognooosi järgi on 2010. aasta majanduskasv 2%.

Rahandusministeeriumi hinnangul kiireneb majanduskasv 2011. aastal 3,6%ni, kasvumootoriks jääb eksport, kuid siseturu roll majanduskasvu kujunemisel hakkab taas suurenema. Majanduskasv kiireneb 2012. aastal 4%ni, tuginedes sisenõudluse ja ekspordi kasvule.

Eesti **ekspordimahtusid** on võimaldanud suurendada EL riikides kiirelt kasvama hakanud kaubavahetusmahud. Kaupade ja teenuste eksport kasvab Rahandusministeeriumi hinnangul 2010. aastal 15% ning 2011. aastal 9%. Käesoleva aasta tugeva ekspordikasvu taga on lisaks taastuvale välisnõudlusele ka madala võrdlusbaasi mõju ning ettevõtete sisesed ümberkorraldused. Tootlikkuse tõstmine ning ümberorienteerumine välisurgudele võimaldavad ettevõtetel kasvatada ekspordimahte välisnõudluse taastumisest kiiremini. Seejärel võib oodata ekspordi kasvu aeglustumist ühekordse kriisist väljatuleku efekti ärakadumise tõttu. Aastatel 2012–2014 stabiliseerub ekspordi kasv kooskõllaliselt peamiste eksporditurgude kasvuga.

Jooksevkonto on tänavuse aasta esimesel poolel olnud väiksemas ülejäägis kui aasta tagasi kaupade ja teenuste impordi kasvu taastumise tõttu. Aasta kokkuvõttes ulatub jooksevkonto ülejääk 4,3%ni ning 2011. aastal 2,3%ni SKPst. Edaspidi pöördub jooksevkonto taas defitsiiti ettevõtete investeerimisvajaduse ning välisinvesteeringute kasumlikkuse suurenemise tõttu.

Sisenõudlus on olnud languses 2008. aasta esimesest poolest alates. Elanike kasutatava kogutulu vähenemine kestab kuni 2010. aasta lõpuni, mistõttu võivad tarbimiskulutused kasvada vaid väheneva säästmise arvelt. Inimeste suuremat tarbimisvalmidust on tarbijabaromeeter ennustanud juba 2009. aasta kevadest alates, kuid statistiliselt võib seda näha alles 2010. aasta esimese kvartali tarbimiskäitumises. Kui positiivsemad tulevikuootused kestavad, siis hakkavad Rahandusministeeriumi hinnangul **tarbimiskulutused** kasvama 2010. aasta teises pooles ning ka järgnevatel aastatel ületama kergelt sissetulekute kasvu. Kasvanud inflatsiooniootuste tõttu võib eratarbimise aastast reaalkasvu oodata alles 2011. aasta esimesest poolest alates. 2010. aasta kokkuvõttes ootab Rahandusministeerium tarbimise 3,3% langust ning 2011. aastal juba 1,6% tõusu.

Tarbijahinnad tõusevad Rahandusministeeriumi suvise prognoosi kohaselt 2010. aastal 2,6% ning 2011. aastal 2,5%. Toorainete kallinemise, talvekuude keeruliste ilmastikuolude ning eelarvepositsiooni parandamiseks tehtud maksumeetmete tõttu on inflatsioon tänavu kiirenemas ning võib aasta kokkuvõttes olla ligikaudu 3%. 2011. aastal on energiatoodete kallinemise mõju inflatsioonile tänavuse aastaga võrreldes tagasihoidlikum, mistõttu inflatsioon pidurdub mõnevõrra.

Alates 2012. aastast kujuneb hinnatasemetete jätkuva ühtlustumise tõttu tarbijahindade tõus mõnevõrra kiiremaks kui euroalal keskmiselt.

Arengud tööturul. Tööpuuduse tipp jäi madala tööjõu nõudluse tõttu 2010. aasta algusesse ning aasta kokkuvõttes ulatub Rahandusministeeriumi hinnangul tööpuudus 17,5%ni. 2011. aastal väheneb tööpuuduse määr 15%ni ning Rahandusministeerium prognoosib, et 2014. aastal alaneb tööpuuduse määr ligikaudu 9%ni. 2010. aasta kokkuvõttes on majanduse aeglase kosumise taustal siiski oodata **hõivatute arvu** mõningast vähenemist 2009. aastaga võrreldes. Hõive langust mõjutab sisetarbimise vähenemisest tingitud töömahtude kahanemine ning ettevõtjatepoolne kulude optimeerimine. Majanduse kasvutempo kiirenedes 2011. aastal kasvab Rahandusministeeriumi hinnangul hõivatute arv 0,8%.

Tabel 1. Valitud makromajanduslike näitajate muutuste prognoos (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SKP reaalkasv	-5,1	-13,9	2,0	3,6	4,0	3,8	3,5
Tarbijahinnaindeks	10,4	-0,1	2,6	2,5	2,6	2,7	2,7
Tööhõive kasv	0,2	-9,2	-5,0	0,8	1,6	1,8	1,7
Palga reaalkasv	3,2	-4,9	-3,2	0,1	1,0	1,6	1,5

Allikas: Rahandusministeeriumi 2010. aasta suvine majandusprognoos

PIKAAJALISED MAJANDUSPOLIITIKA EESMÄRGID

Viimase 18 aasta majanduse head käekäiku on soodustanud mitmed laiemad tegurid, nagu järjepidev ja mitmeid valitsusi sidunud avatud majanduspoliitika, kõrge välisinvesteeringute sissevool, maailmamajanduse üldine hea käekäik ja Eesti peamiste kaubanduspartnerite majanduse tugev areng, Eesti tööealise elanikkonna kasv ning töötajate hea haridustase. Oleme jõudnud märkimisväärselt lähemale Euroopa Liidu riikide keskmisele sissetulekute tasemele. 2009. aastal oli Eesti majanduslangus EL keskmisest sügavam, aga arvestades Euroopa Komisjoni viimaseid prognoose, jätkab Eesti EL keskmisest kiiremat kasvu ka 2011. aastal ja edaspidi.

SKP kasvu mõjutavad kolm peamist tegurite gruppi on: 1) demograafilised tegurid, 2) tööjõu rakendatuse tase (mis on suures osas kirjeldatud tööhõive taseme ning inimeste töötundide arvuga) ning 3) tunnitootlikkus. Eesti SKP kasvu kuni 2007. aastani mõjutasid ennekõike muudatused töötavate inimeste arvus ning tööjõu tootlikkuses. Majanduskriisile eelnenud SKP kasvule on kõige suuremat mõju avaldanud just tootlikkuse järjepidev tõus.

Eesti tulevased demograafilised trendid sarnanevad Euroopa üldiste trendidega. Iibe langus 1990ndatel ei ole tänaseks tööealise elanikkonna osakaalu veel mõjutanud, kuid märkimisväärne mõju ilmneb juba lähiaastatel. Rahvastiku vähenemine toimub põhiliselt tööealiste inimeste (15-64-aastaste) arvelt ning 20 aasta pärast elab prognooside kohaselt Eestis ligikaudu 110 000 tööealist inimest vähem. Samas seab suhteliselt kõrge mittekodanike osakaal Eestis selged piirid välistööjõu sissetoomise võimalustele, mida mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid on tööjõu pakkumise suurendamiseks kasutanud.

Tabel 2. Tööealise elanikkonna muutus kuni 2030. aastani

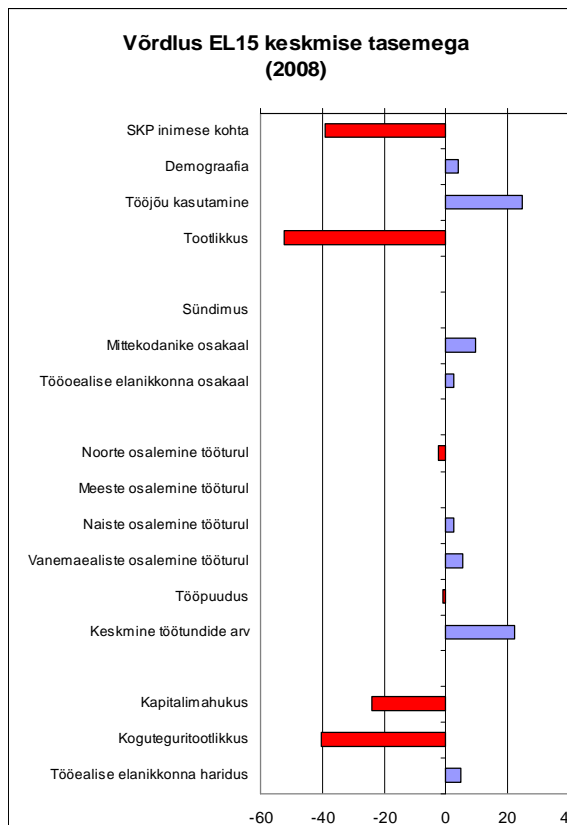
	Tööealine elanikkond (15-64)	Vähenedmine võrreldes 2008. aastaga	Tööealise elanikkonna vähenemine, %
2008	910 300		
2020	843 300	-67 000	-7 %
2030	800 600	-109 700	-12 %

Allikas: Eurostat

Majanduse mahu säilitamiseks vähemalt tänasel tasemel suureneb vajadus töötajate järele iga aastaga, mistõttu suureneb ka **vajadus kõrgema tööhõive järele tulevikus**, mis omakorda tähendab vajadust suurendada hõive määra ka nendes Eesti piirkondades, kus tööga hõivatute täiskasvanute tase on üldisest Eesti keskmisest madalam.

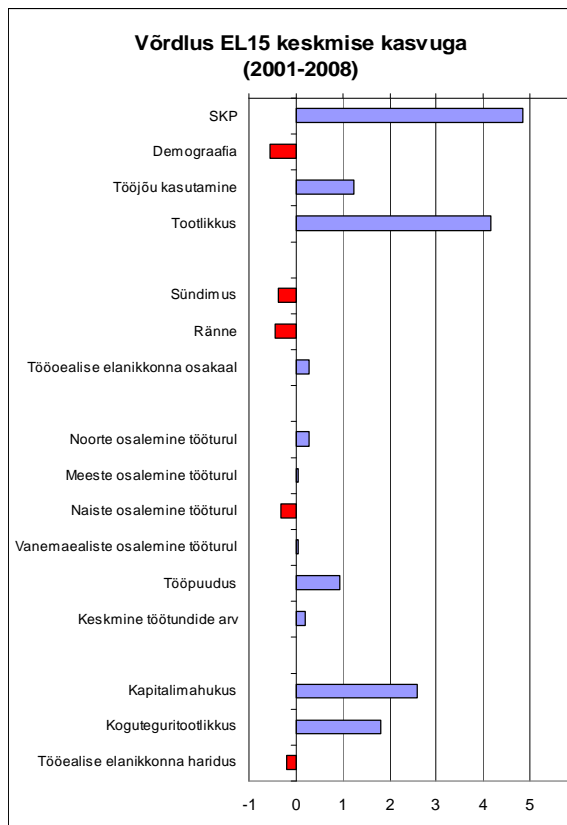
Tööhõive tase on peale vahepealset kõrgtaset Eestis Euroopa Liidu keskmisest natuke allapoole langenud. Seetõttu on Eestil võimalik ka lähiaastatel vähenevast tööealisesse vanusesse jõudvate noorte arvust hoolimata tööjõu rakendatuse taset järgnevatel aastatel märkimisväärselt tõsta. Praegusest kõrgemaks kasvav tööhõive ning pikemas perspektiivis ka 65 aastaste ja vanemate elanike valmidus tööd teha peavad aitama tööealise elanikkonna vähenemist tasandada ning sellega peaks kaasnema ka osa tulevases majanduskasvust. Viidates allolevale joonisele on aga selge, et **edasise rikkuse märkimisväärseks kasvatamiseks peab ennekõike suurenema Eesti ettevõtete loodav lisandväärtus.**

Joonis 2. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide tasemete võrdlus 2008. aasta andmetel⁵

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Joonis 3. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide 2001.–2008. aasta kasvutempo võrdlus

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Eesti viimase 10 aasta keskmine tootlikkuse reaalkasv on olnud kiirem kui Euroopas keskmiselt (ka 2009. aasta langust arvesse võttes). **Samas on SKP inimese kohta EL15-ga võrdluses jätkuvalt madal, mille peamiseks põhjuseks on just suhteliselt madal tootlikkus** (ligikaudu pool EL15 keskmisest). Tootlikkuse madal tase on seotud nii väikese koguteguritootlikkuse⁶ kui kapitalimahukusega. Sisuliselt tähendab see, et ettevõtted on vähe investeerinud, kulub palju inimressurssi, valmistatakse suhteliselt odavat toodangut ning osutatakse madala lisandväärtusega teenuseid.

Arvestades kiiret tööealise elanikkonna vähenemist ning Eesti SKP komponentide analüüsi on oluline, et kõik Eesti elanikud annaksid oma maksimaalse panuse ühiskondliku jõukuse kasvatamisse. Sisuliselt tähendab see seda, et tööealised elanikud sõltumata piirkonnast või

⁵ Horisontaalne telg joonistel näitab Eesti ja EL15 keskmise taseme vahet protsentides. Kasutatud on 2008. aasta andmeid, kuna uuemad võrdlusandmed Euroopa Liidu liikmesriikide kohta ei ole veel kättesaadavad.

Demograafia on kolme alakomponendi agregatnäitaja ning demonstreerib, millisel määral on rahvastikuprotsessid mõjutanud tööealise elanikkonna arvu võrreldes EL15 keskmisega.

Tööjõu kasutamine näitab, kui palju Eesti elanikud tööd teevad. Muuhulgas vaadatakse, kui palju töötunde tehakse töötaja kohta.

Teguritootlikkus on selgitatud eespool.

⁶ Koguteguritootlikkuse all mõistetakse kõike seda, mis toimub majandusüksuste (peamiselt ettevõtete) sisemistes protsessides. Seda mõjutavad suurel määral tehnoloogia rakendamise tase, ettevõttesiseste protseduuride ökonoomsus, igapäevase juhtimise tõhusus jms. Inglise keeles *total factor productivity*.

soost peaksid olema maksimaalselt hõivatud võimalikult kõrge lisandväärtusega ettevõtmistes.

Seega on Eestil edasise kasvu väljavaadete kontekstis kaks peamist ja kesket väljakutset:

- saavutada tootlikkuse kiire kasv nii suurema kapitalimahukuse kui kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
- taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase.

Tegemist on ühtlasi Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' kesksete eesmärkidega, mille saavutamisele aitavad kaasa kõikide teiste valdkondade eesmärgid.

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

• Saavutada tööhõive määr 76% vanusegrupis 20-64.

Vanusegrupis 20-64 on Eesti tööhõive tase 2020. aastaks seatud eesmärki 2007. ja 2008. aastal juba ületanud. 2010. aastaks on tööhõive majanduskriisi eelselt kõrgtasemelt langenud viimase 10 aasta madalaimale tasemele, kuid prognooside järgi hakkab hõive määr 2011. aastast alates järkjärgult kasvama.

Euroopa 2020 strateegiaga seati EL tasemel eesmärgiks saavutada 75%ne tööhõive.

• Tootlikkuse suurendamine hõivatu kohta 80%ni Euroopa Liidu keskmisest.

Tootlikkus on Eestis kasvanud kõikidel majanduskasvu aastatel EL keskmisest kiiremini – tootlikkus töötaja kohta on kasvanud 47% tasemelt (2000. aastal) 64,5%ni (2009. aastal) EL keskmisest. Prognooside järgi kasvab tootlikkus töötaja kohta 2010. ja 2011. aastal Eestis oluliselt kiiremini kui EL keskmine.

Nende eesmärkide saavutamiseks tuleb jätkata ja edasi arendada senist poliitikat nii töötajate oskuste taseme tõstmiseks, tööjõu pakkumise suurendamiseks, erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurendamiseks, ettevõtlust toetava rahvusvahelisel tasemel infrastruktuuri arendamiseks kui otseste välisinvesteeringute soodustamiseks (eriti ekspordipotentsiaaliga ja kõrgema lisandväärtusega valdkondades).

HARITUD RAHVAS JA SIDUS ÜHISKOND

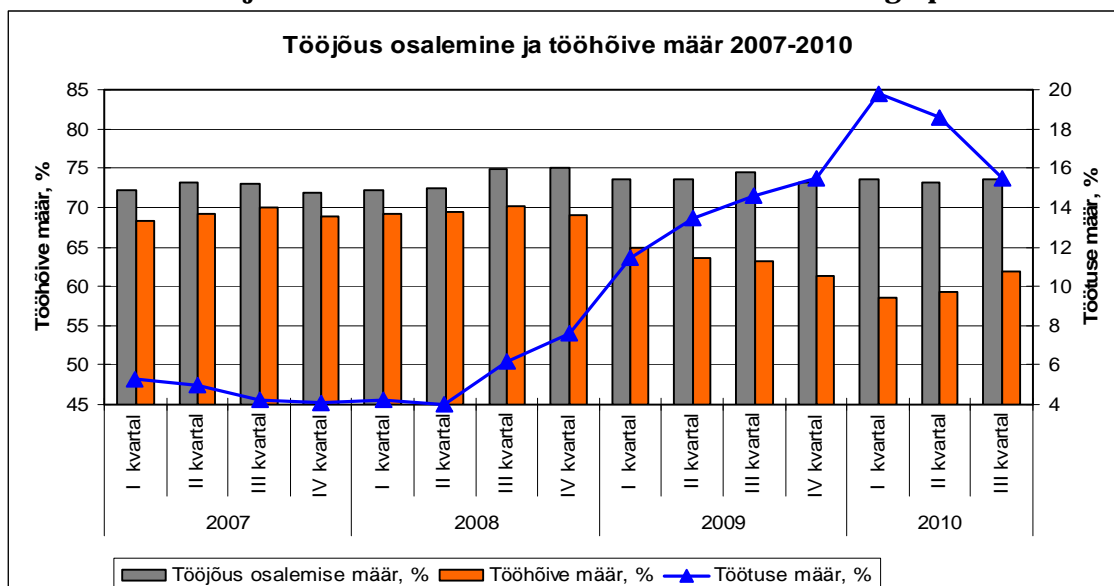
Hariduse ja sidusa ühiskonna laiema valdkonna all keskendub valitsuse poliitika tööturu toimimise teemadele, sh kõikide ühiskonnagruppide aktiivsele kaasamisele ühiskonnas ja kvalifitseeritud tööjõu pakkumisele ning hariduse kvaliteedile ja kättesaadavusele kõigil haridustasemetel.

ÜLEVAADE PEAMISTEST MEETMETEST JA REFORMIDEST 2008-2010

2008. aasta teisel poolel alanud majanduskriis mõjutas oluliselt tööturгу. Viimaste aastate kõrgeim tööhõive määr (vanusegrupis 15-64) 70,1% 2008. aasta kolmandas kvartalis langes aastaga 63,2%ni ning jätkas langust kuni 2010. aasta alguseni. 2010. aasta esimeses kvartalis oli tööhõive määr 58,6%, mida saab pidada kriisiaja madalaimaks hõive tasemeks, alates teisest kvartalist pöördus tööhõive määr uuesti tõusule. Kolmanda kvartali hõive määr oli 61,9%⁷.

Töötuse määr on tõusnud 4%lt teises kvartalis 2008 19,8%ni 2010. aasta esimeses kvartalis. Alates selle aasta teisest kvartalist on ka tööpuudus hakanud vähenema. Kolmanda kvartali töötuse määr oli 15,5 %.

Joonis 4. Tööhõive ja töötuse määra dünaamika 15-64-aastaste vanusegrupis, 2007-2010

Allikas: Statistikaamet

Majanduslangus ja sellega kaasnenud kiire tööpuuduse kasv tingisid valitsuse tööhõivepoliitika meetmete ümbervaatamise ja täiendamise. Muutunud majandustingimustes seadis valitsus eesmärgiks toetada tööturu elavnemist eelkõige kahe suurema tegevusvaldkonna kaudu:

1. Töötajate konkurentsivõime tõstmine tööturul vähemalt 50 000 inimese oskuste ja kvalifikatsiooni tõstmise kaudu;
2. Tööhõive säilitamine vähemalt 5000 uue töökoha loomise toetamisega, rakendades selleks ulatuslikumalt palgatoetuse teenust.

⁷ Võrdluseks, et uus eesmärk seatakse vanusegrupi 20-64 tööhõive määra kohta.

Tööturu kohandumist majanduses toimuvate muutustega toetab töösuhete regulatsioon. Töösuhete paindlikkuse suurendamiseks jõustus alates 1. juulist 2009. **uus töölepingu seadus**. Uus regulatsioon viis tööõiguse kooskõlla eraõiguslike põhimõtetega. Töölepinguseaduse vastuvõtmisega koondati sellesse kogu individuaalset töösuhet reguleeriv normistik, paigutades töö- ja puhkeaja, puhkuse, varalise vastutuse ning palga regulatsioon ühte õigusakti. Uus regulatsioon muutis senisest paindlikumaks koondamiste läbiviimise ning vähendas koondamiskulusid tööandja jaoks. Sellest hoolimata ei toonud seaduse jõustumine kaasa kardetud hüppelist koondamiste arvu kasvu ning võib eeldada, et paindlikum töötururegulatsioon aitab majanduskasvu taastumisel kaasa uute töökohtade tekkele.

Uue töösuhete regulatsiooni paremaks rakendumiseks ning paindlike töövormide propageerimiseks viidi läbi teavituskampaania, mille käigus tutvustati avalikkusele kaitstud paindlikkuse põhimõtet ning selle järgimist töösuhete kujundamisel, töösuhete osapoolte õigusi ja kohustusi, ebatüüpilisi töövorme võrreldes tavapärase töösuhetega ning paindliku tööajakorralduse põhimõtteid ja võimalusi. Mitte-eestlastest töötajatele ja tööandjatele on uus töölepinguseadus tehtud kättesaadavaks ka vene ja inglise keeles.

Üks valitsuse eesmärke oli ka avaliku teenistuse seaduse kooskõlla viimine uue töölepingu seaduse põhimõtetega, sh erinevate hüvitiste tasemega. Eeltöö avaliku teenistuse seaduse uuendamiseks on suures osas tehtud, kuid praeguseks hetkeks on arutelud takerdunud.

Tööhõive säilitamiseks ja inimeste kiirema töölerakendamise toetamiseks rakendati 2009. ja 2010. aastal valitsusasutuste töös järgmiseid muudatusi:

- Muutunud majandusolukorra tõttu kohandati alates 2009. aasta algusest **aktiivsete tööturumeetmete pakkumist**, keskendudes teenustele, mis toetavad töötamist, tööle rakendamist ja uute töökohtade loomist. Palgatoetuse teenuse tingimusi lihtsustati alates 2010. aasta algusest eesmärgiga soodustada töökohtade loomist, võimaldada heade tööoskustega inimestele kiiret töölerakendamist ning ennetada pikaajalise töötuse teket. Oluliselt suurendati ka rahalisi vahendeid teenuse rakendamiseks. Novembri alguse seisuga oli 2010. aasta jooksul sõlmitud palgatoetuse lepinguid kokku 9502 inimese töölerakendamiseks.
- Suureneva töötute hulga paremaks teenindamiseks ja teenusepakkumise kvaliteedi tõstmiseks viidi 2009. aastal ellu **tööturuasutuste reform**, millega lõpetati Tööturuameti tegevus ning ameti aktiivsete tööturumeetmete osutamise ülesanded anti üle varem ainult töötuskindlustuse administreerimisega tegeleval Töötukassale. Kuna uue ühendasutuse juhtorganitesse kuuluvad ka sotsiaalpartnerite esindajad on tööturuasutuste ühendamise loonud väga hea aluse tööturupoliitika senisest tulemuslikumaks rakendamiseks. Tööturuasutuste ühendamise tulemusena on oluliselt suurenenud aktiivsetes tööturuteenustes osalejate arv ning tõusnud tööturuteenuste kvaliteet.
- Tööpuuduse vähendamiseks ja pikaajalise töötuse ennetamiseks **alandati 2010. aasta alguses tööandja poolt makstavaid tööjõumakse** madalalpalgalistelt töökohtadelt juhul (läbi sotsiaalmaksu miinimumkohustuse erandite laiendamise), kui tööandja värbab tööle töötut inimese.
- Tööta jäänud **inimeste töövalmiduse hoidmiseks** on loodud võimalused vabatahtliku töö tegemiseks ning tööklubides osalemiseks.

- Koos tööturuteenuste pakkumise reformiga **suurendati** oluliselt **kulutusi aktiivsele tööturupoliitikale**. Võrreldes 2008. aastaga on 2010. aasta kulutused aktiivsele tööturupoliitikale kolmekordistunud ning ulatuvad 0,44%-ni SKP-st.
- **Aktiivse tööturupoliitika tõhususe ja jätkusuutlikkuse suurendamiseks otsustas valitsus muuta aktiivsete tööturumeetmete rahastamismudelit** ning kaasata rahastamisse osaliselt ka töötuskindlustusmaksetest laekuvad vahendid. Vastav eelnõu on Riigikogus arutlusele ning läbinud seal esimese lugemise. Eelnõu jõustumine võimaldab pakkuda aktiivseid tööturumeetmeid suuremale hulgale töötutest ning rakendada senisest tõhusamalt töötöötuste aktiivsuse suurendamiseks. Uus rahastamisskeem loob paindlikumad võimalused majandusolukorra ja tööturu muutustele reageerimiseks.
- Alates 2010. aastast osutatakse töötutele **ettevõtlusega alustamisel tervikabi**, mis lisaks ettevõtluse alustamise toetusele sisaldab eel- ja järelnõustamist ning erialakoolitusi kuni kahe aasta jooksul ettevõtlusega alustamisest. Tervikabi toetab alustatud ettevõtete jätkusuutlikkust ja püsijäämist.

Tööturuteenuste kvaliteedi, kättesaadavuse ja tulemuslikkuse tõstmiseks on Eesti Töötukassa rakendanud mitmeid olulisi meetmeid:

- märgatavalt on suurendatud töötute nõustajate arvu ning juurutatud kahetasandiline klienditeenindus (töövahenduskonsultandid ja juhtumikorraldajad), mis võimaldab töötutele osutada teenuseid vastavalt individuaalsele abivajadusele ning toetada rohkem neid inimesi, kelle töölesaamine on raskendatud;
- edukalt on käivitunud koondamistele reageerimise teenus, mis võimaldab teavitada ja nõustada koondamistele saanud töötajaid ning osutada neile uue töö leidmiseks vajalikku abi ettevõttes kohapeal juba enne viimast tööpäeva;
- loodud on kaasaegne infosüsteem, mis ühelt poolt toetab intensiivset töövahendust, klienditeenindust ja tööturuteenuste osutamist ning teisalt võimaldab koguda ja analüüsida andmeid töötute vajaduste ja tööturuteenuste tulemuslikkuse analüüsiks. Lisaks valmib 2010. aasta lõpuks elektrooniline iseteenindusportaal.
- Käivitatud on mobiilse nõustamise teenus, et anda töötöötusteks vajalikke teadmisi ja oskusi ka inimestele, kes elavad maakonnakeskustest kaugemal ning kellel pole võimalik töötukassasse kohale tulla.

Hariduse valdkonnas oli perioodil 2008-2010 valitsuse eesmärgiks sellise poliitika juurutamine, mis kindlustaks Eesti elanikele konkurentsivõimelise, võrdseid võimalusi pakkuva hariduse kättesaadavuse ning selle kaudu oskused ning teadmised edukaks toimetulekuks tööturul.

Hoolimata majanduslangusest tingitud eelarvepiirangutest ei ole haridusvaldkonna kõrge prioriteetsuse tõttu valdkonnale suunatud eelarvekulutusi vähendatud. Suhtena SKPsse on valitsuse hariduskulutused kasvanud 5,2%lt 2008. aastal prognoositava 6,6%ni 2010. aastal.

Haridussüsteemi ja tööturu vajaduste paremaks ühildamiseks on viidud ellu järgmised uuendused:

- Kutseharidussüsteemis on õppimisvõimalusi erinevatele sihtrühmadele märkimisväärselt laiendatud ning suurendatud kutseõppe paindlikkust, mis on kaasa aidanud kutseõppurite arvu järk-järgulisele suurenemisele. **Kutsehariduse omandamisel ei seata vanusest ja haridustasemest tulenevaid piire**. Rakendatud on paindlikud õppevormid ja õppeliigid kutseõppes (õpipoisiõpe, põhihariduse nõudeta kutseõpe, põhihariduse baasil kutseõpe lisaks tavapärasele kutsekeskharidusõppele), et võimaldada erineva

haridusliku ettevalmistuse ja erinevate võimetega inimestele sobivaid haridustee jätkuvõimalusi.

- Kaasajastatud on kutseõppe sisu ja edasi arendatud õppe kvaliteeti. Välja on töötatud ja rakendatud **kompetentsipõhised kutsehariduse riiklikud õppekavad**. 2010. aastal ulatus kutseksamiga lõpetanute osakaal 45%-ni kõigist kutseõppe lõpetajatest.
- Täiendatud ja **edasi on arendatud kutsestandardeid ja kutsehariduse õppekavasid** tagamaks nende parem seotus tööturu vajadustega. Kutseharidussüsteemis juurutati varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteem (VÕTA).
- Oluliselt on **arendatud kutseõppe infrastruktuuri** (rõhuasetusega kaasaegsetel praktikabaasidel ja õppeseadmetel, samuti õppe kättesaadavuse tagamisel) ja täiendkoolitatud kutseõpetajaid eesmärgiga tagada kutseõppe lõpetajatele kaasaja nõuetele vastav ettevalmistus tööjõuturule sisenemisel.
- On jätkatud töö ja meisterlikkuse tähtsustamise ja väärtustamisega ühiskonnas sealhulgas läbi kutsemeistrivõistluste süsteemi loomise ja arendamise, osaledes ühtlasi ka euroopa ja maailma kutsemeistrivõistlustel. Kuna vajadus oskustöötajate järele on ka tulevikus püsiv, siis on kutseharidusalane populariseerimisegevus oluline.
- Kõrgkoolide **suutlikkuse tugevdamiseks tööturu arengutega arvestamisel** toetati ettevõtete ja kõrgkoolide koostöömeetme kaudu 36 innovatiivset õppekavaarendusprojekti. Arendusraha eraldati magistri- ja rakenduskõrghariduslike õppekavade arendamiseks, nendest 10 luuakse kõrgkoolidevaheliste **ühisõppekavadena**. Kõrgkoolide partneritena õppekavaarendustöös on esindatud edukamad Eesti ettevõtted.

Koolist väljalangevuse vähendamiseks ja õpilaste arengu paremaks toetamiseks on tehtud järgmised reformid:

- 2010. aasta juunis võeti Riigikogu poolt vastu **uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus**. Seadusega muudetakse oluliselt õppe sisu ja õppekorraldust üldhariduskoolides, mis peaks peale täielikku rakendumist olulisel määral tõstma õppe kvaliteeti. Eraldi osana on sätestatud õpilase arengu toetamine koolis. Samuti pöörab uus regulatsioon senisest suuremat tähelepanu õpilaste koolikohustuse täitmise parandamisele ja koolist väljalangevuse ennetamisele. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse rakendamine võimaldab edasi arendada ka hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse süsteemi.
- Paralleelselt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega töötati välja ka uued **põhikooli riiklik õppekava ja gümnaasiumi riiklik õppekava**. Uute õppekavade rakendamine loob tõhusamad kvaliteedikriteeriumid nii õpikeskkonnale kui õpetajate kvalifikatsioonile. Ainekavades on arvestatud üldeesmärkide ja pädevuste saavutamise ning ainetevahelise lõimingu ja selgemalt on välja toodud oodatavad õpitulemused. Vähendatud on ainemahte ja suurendatud on gümnaasiumiõpilaste valikuvabadust ainete valimisel. Uued ainekavad toetavad abivalmis ja usaldusliku õhkkonna kujundamist koolis ning individuaalseid eripärasid arvestava ja asjakohase õpetamismetoodika juurutamist. Täpsemalt on kajastatud füüsilise õpikeskkonna ja õpetegevuste tagamiseks vajalikud nõuded.
- Jätkub **muukeelsete koolide gümnaasiumiastmes eestikeelsele aineõppele üleminek** ja eesti keele õppimise soodustamine keelekümblusprogrammides. Täielik üleminek vähemalt 60%-lisele eestikeelsele aineõppele viiakse lõpule aastaks 2011.
- Seoses noorte arvu jätkuva vähenemisega tulenevalt demograafilistest trendidest ning vajadusega tagada üldhariduse optimaalne kättesaadavus on läbi viidud analüüs gümnaasiumiastme ja põhikooli astme eraldamise mõjudest. Eesmärgiks on läbi viia koolivõrgu korrastamine, et tagada hariduse ühtlane kvaliteet.

Kõrghariduse kvaliteedi parandamiseks on tähtsamad ellu viidud muudatused järgmised:

- **Kõrghariduse rahastamissüsteemi uuendamise** käigus mindi üle 3-aastastele tulemuslepingutele, kus sätestatakse kõrgkooli täpsemad ülesanded ning arengueesmärgid lisaks lõpetajate arvus kokkuleppimisele ning määratletakse selgemalt kõrgkoolide vastutus strateegiliste ja kvaliteediga seotud küsimuste osas.
- Kõrghariduse kvaliteedi tõstmiseks on käivitatud **Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuur** ning alustatud on kõrgkoolide üleminekuhindamisega, et saavutada aastaks 2012 olukord, kus Eestis ei oleks võimalik väljastada riigi poolt tunnustamata kõrghariduslikke diplomeid. Senini on diplomite riikliku tunnustamise aluseks olnud akrediteerimine kõrgkoolide jaoks vabatahtlik.
- Eesti **kõrgkoolide paremaks lülitamiseks Euroopa kõrgharidusruumi** on ellu kutsutud kõrghariduse kvaliteedi arendamise programm Primus. Programmi kaudu toetatakse erinevaid tegevusi nagu õppejõudude õpetamis- ja juhendamisoskuste arendamine, õppekavaarendus, varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (VÕTA), kõrgkoolide strateegilise juhtimissuutlikkuse tõstmise, õppija parema toimetuleku toetamine ning kõrghariduse tasemeõpet puudutavate uuringute ja analüüside läbiviimise toetamine.
- **Õppejõudude järelkasvu tugevdamiseks ning haridusteaduste edendamiseks** on loodud ESF vahenditest rahastatav programm EDUKO. Programmi raames on käivitatud kahe didaktikakeskuse (kompetentsikeskuste) väljaarendamine Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikoolis. Keskuste raames arendatakse muuhulgas ka karjäärialast nõustamisteenust nii õpetajakoolituse üliõpilastele kui ka töötavatele õpetajatele.
- **Eesti kõrghariduse atraktiivsuse suurendamiseks** on sihtsuunitlusega toetatud kõrgkoolide ühistegevust välisurgudel ja stipendiumide eraldamist välisüliõpilastele neil õppekavadel, kus Eesti kõrgkoolidel on eeldusi rahvusvaheliselt silma paista. Tulenevalt riiklikest prioriteetidest on muutunud kõrgkoolide vastuvõtueelistused – võrreldes 2005/06 õa on 2009/10 õa vastuvõetud välisüliõpilaste hulgas selges enamuses magistri- ja doktoriõppe tudengid. 2009/10 õa õppis Eesti kõrgkoolides 1204 välisüliõpilast, mis moodustab 1.7% kogu üliõpilaskonnast.

Teadmispõhise ühiskonna areng eeldab loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia (LTT) valdkondade lõpetajate arvu senisest märgatavalt suuremat kasvu. Loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia (LTT) erialade eelistamine riikliku koolitustellimuse esitamisel on oodatult suurendanud nendel erialadel õppivate üliõpilaste arvu. 2009/10 õppeaastal moodustas LTT õppekavadel õppivate üliõpilaste osakaal kõigist RKT üliõpilastest 37.5%. Suurenenud on noorte huvi eelkõige IKT valdkonnas õpingute alustamiseks ja jätkamiseks.

Loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkondade populariseerimiseks on ellu viidud järgmised tegevused:

- Toetatakse teaduse ja tehnoloogia populariseerimist meedias ning LTT valdkonna uute õppematerjalide ja õpetajaraamatute väljatöötamist gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes. Toetatakse uute LTT huviringide tegevust, noorte LTT-huvisid arendavaid üritusi ning teadus- ja tehnikanoorte omavahelist võrgustumist.
- LTT valdkonna õppematerjalide loomiseks ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia-põhiste õppematerjalide rakendamiseks ainetundides on programmi Õppiv Tiiger raames eraldatud 20 mln krooni.

- Teaduse populariseerimine ühiskonnas läbi teaduskeskuste, teaduse populariseerimise konkursid ja auhind, õpilastele konkursid, õpilaste teadustööde riiklik konkursid, teaduskommunikatsiooni valdkonna tugevdamine meedias.

Elukestva õppe valdkonnas toimus 2008. aastal positiivne murrang ning Eesti täiskasvanute elukestvas õppes osalemine ületas EL keskmist taset. 2009. aastal tõusis elukestvas õppes osalejate osakaal 10,6%-ni, mis on seni kõigi aegade kõrgeim tulemus. 2010. aasta esimese poolaasta vastav näitaja on tõusnud juba üle 12% mis annab tunnistust täiskasvanute enesetäiendamise jätkuvalt tõusvast trendist. Siiski jääb Eesti näitaja madalamaks Põhjamaadest, kus elukestvas õppes osalejaid oli 2009. aastal vahemikus 22- 31%.

Elukestvas õppes osalemise soodustamiseks on rakendatud järgmised programmid:

- 2009. aastal rakendus kõrgharidustasemel õpingud katkestanud inimestele suunatud programm TULE (Tule uuesti, lõpeta edukalt). Programmi abiga saavad kõrgharidusteed tasuta jätkata need, kes on oma õpingud katkestanud õppeaastatel 2003/2004 – 2008/2009 ning kellel on läbida mitte rohkem kui pool õppekavast. Aastatel 2010-2013 saavad oma õpingud lõpetada kuni 800 üliõpilast. Programmi eelarveks on planeeritud 75 mln krooni.
- Kutseõpingud katkestanutele on loodud võimalused õpingute lõpetamiseks spetsiaalse programmi KUTSE raames.
- 2009. aastal käivitati täiskasvanutele tasuta täiend- ja ümberõppe pakkumine läbi kutseõppeasutuste, rakenduskõrgkoolide ja vabahariduslike koolituskeskuste. Koolitustel saavad osaleda nii töötavad kui töötud täiskasvanud.
- Töötukassa pakutavat karjäärinõustamise teenust on laiendatud ka töötavatele inimestele ja mitteaktiivsetele. Inimeste paremaks teavitamiseks karjäärivõimalustest on Töötukassa osakondadesse loodud karjääriinfotoad, kus kõik soovijad saavad teavet ja juhendamist töö otsimisel.
- Töötute koolitusele suunamise kiirendamiseks rakendati **koolituskaardi süsteem**, mis võimaldab pakkuda töötutele individuaalsetest vajadustest lähtuvat täiendkoolitust kiiresti ja paindlikult.

Välisriikides asuva Eesti tööjõu tagasikutsumiseks koostöös Kaubandus-Tööstuskajaga **käivitatud Talentide programm**, mille eesmärk on soodustada välismaal kõrghariduse omandanud Eestist pärit noorte spetsialistide tagasipöördumist kodumaale, pakkudes neile siin töövõimalusi era- ja avaliku sektori organisatsioonides.

ÜLEVAADE PEAMISTEST KONKURENTSIVÕIME VÄLJAKUTSETEST

VÄLJAKUTSE 1. Tööjõu väljaõppe vastavusse viimine kaasaegse tööturu vajadustega (kasutades sh paremini EL siseturu ja teiste poliitikate võimalusi) ning kutse- või kõrghariduse tasemel erialase haridusega inimeste osakaalu suurendamine.

Majandusstruktuuri muutustega tekkivad uued töökohad nõuavad töötajatelt kõrgemat haridustaset, enam interdistsiplinaarseid oskusi ja loovat, algatusvõimelist hoiakut. Hariduse kvaliteet, kättesaadavus ning haridussüsteemi efektiivsus muutuvad järjest olulisemaks ka väheneva arvu maksumaksjate tingimustes. Töötajate oskuste vastavusse viimisel tööturu vajadustega ei piisa ainult täiendõppe võimalustest. Võtmetähtsusega on erialase hariduse olemasolu kas kutse- või kõrghariduse tasemel. Eestis omab erialast haridust (st kutse- või kõrgharidust) vaid ligikaudu 2/3 kõigist täiskasvanutest.

Kokku 35% täiskasvanutest omavad kas ainult põhiharidust või üldkeskharidust. Seega on suur osa töötajatest ilma igasuguse kutse- või erialase ettevalmistuseta, mis on oluliseks takistuseks eduka karjääri loomisel ja üldise tootlikkuse tõstmisel. Erialase hariduse omandamise soodustamine on oluline nii noorte puhul, kes on oma erialavalikuid alles tegemas, kui ka tööturul olevate täiskasvanute puhul, kellel on jäänud erialane haridus omandamata.

Hilisemaid õpinguid mõjutab otseselt ka koolist väljalangevus. Eestis on 14% noori (18-24 vanusegrupis), kellel on omandatud ainult madalaim haridustase ning kes ei jätka õpinguid. Haridustee katkestajate osakaal on viimase 9 aasta jooksul väikeste kõikumistega püsinud 13-15% juures. Seega selget trendi positiivses suunas välja tuua ei saa. Koolist väljalangevuse üks riskigruppe on materiaalses kitsikuses elavate perede lapsed. Seetõttu on oluline tagada kõikidele lastele võrdne juurdepääs haridusele, sh huviharidusele, olenemata pere materiaalsest seisust.

VÄLJAKUTSE 2. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine.

Kõrgharidusega inimeste hulk ja omandatud kõrghariduse kvaliteet on võtmetähtsusega majanduse kõrgema lisandväärtuse loomisel. Viimase üheksa aasta jooksul on kõrgharidusega inimeste osakaal stabiilselt kasvanud ning tõusnud 23,3%lt 29,4%ni.

Eesti majanduse konkurentsivõime tõstmiseks on vaja luua soodne keskkond välistudengite ja potentsiaalsete tippspetsialistide Eestisse tulekuks. See aitab Eestisse luua teadus- ja kompetentsikeskuseid ning tagada ettevõtetele kõrgema kvaliteediga tööjõudu. Samuti loob kõrghariduse kvaliteedi tõstmine Eesti noortele paremad võimalused haridustee jätkamiseks Eestis ning parandab tippspetsialistide ettevalmistuse taset. Tagamaks kõrghariduse konkurentsivõimelisuse tööturul on oluline tugevdada kõrghariduse interdistsiplinaarsust ning suurendada ettevõtete kaasatust õppeprogrammide kujundamisse.

VÄLJAKUTSE 3. Haridussüsteemi kvaliteedi parandamine ning kohandumine demograafiliste muutustega.

Seoses rahvastiku vananemise ja noorte arvu kahanemise trendiga väheneb lähiaastatel õppekohtade täituvus nii gümnaasiumides kui kutse- ja kõrgkoolides. Samal ajal on oluline säilitada õppe kvaliteet ja kättesaadavus kõikidel haridustasemetel. Avaliku sektori kulutused tervikuna väga palju kasvada ei saa, mistõttu on hariduse kvaliteedi säilitamiseks ja tõstmiseks oluline optimaalse koolivõrgu loomine, arvestades õpilaste arvu ning tasakaalu hariduse kättesaadavuse ja rahastamisvõimaluste vahel. Heal tasemel hariduse kättesaadavuse tagamine on eriti tähtis alus- ja põhihariduse tasandil, kuna selles vanuses laste olulist mahajäämust on raske hilisemas õppetöös kompenseerida.

VÄLJAKUTSE 4. Aktiivse tööturupoliitika mõju suurendamine ning rahastamise jätkusuutlikkus.

Arvestades Eestis kiiresti vähenevat tööealise elanikkonna üldarvu, on eriti oluline, et kõik täiskasvanud ja tööealsed inimesed osaleksid tööturul. Mitteaktiivse elanikkonna osakaal peab vähenema ning seoses kõrge tööpuudusega on märgatavalt suurenenud vajadus tõhusate aktiivse tööturupoliitika meetmete järgi. 2009. ja 2010. aastal kiiresti kasvanud aktiivsete tööturumeetmete rahastamise maht peab olema jõukohane ka järgnevatel aastatel. Lisaks on

vajalik luua rahastamissüsteem, mis loob tugevama seose aktiivsete tööturumeetmete pakkumise ja inimestele makstavate hüvitiste/toetuste vahel.

Arvestades tulevikus suurenevat vajadust tööturul aktiivsete inimeste erialase kvalifikatsiooni tõstmise ning paindliku ümberõppesüsteemi järele ning tööturult eemalolevatele riskigruppidele suunatud spetsiaalsete tööturumeetmete järele, siis on aktiivse tööpoliitika efektiivsuse tõstmine ning rahastamissüsteemi arendamine oluliseks väljakutseks.

VÄLJAKUTSE 5. Tervena elatud eluaastate suurendamine läbi tervisekäitumise parandamise ja õnnetusjuhtumite edasise vähendamise.

Rahvastikuprognoside kohaselt väheneb tööealiste 15-64-aastaste inimeste arv võrreldes 2010. aastaga 63 600 inimese võrra ehk 7% aastaks 2020. Ettevõtluse arendamiseks ja majanduskasvu tagamiseks on pikemas perspektiivis oluline suurendada tööjõu pakkumist. Seda eelkõige läbi tööga hõivatud inimeste osakaalu suurendamise kogurahvastikust, pikendades tööaastaid ja motiveerides rohkem inimesi tööturul osalema.

Täna põhjustavad olulist inimressursi kadu tööealise elanikkonna hulgas halb tervisekäitumine ja sellest tulenev haigestumine ja enneaegne suremus. Eesti elanike keskmine oodatav eluiga ning ka tervena elatud aastate arv on viimase 10 aastaga kiiresti kasvanud, kuid saavutatud tasemed on jätkuvalt teiste EL riikidega võrreldes madalad.

Tõhusa ennetustöö ning inimeste terviseteadlikkuse ning esmatasandi arstiabi võimekuse tõstmise ja kasutatavuse laiendamisega on võimalik haigestumisi oluliselt vähendada ja seeläbi pikendada tervena elatud eluaastaid ja koos sellega ka tööaastaid. Vanemaealiste töötajate paremaks tööturule integreerimiseks on võtmetähtsusega ka vanemaealiste töötajate aktiivsem kaasamine elukestva õppe süsteemi, et nende oskused vastaksid tööturu vajadustele läbi terve tööelu ning erinevate paindlike töövormide loomine.

EESTI 2020 PEAMISED SIHTMÄRGID

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

- **Vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18-24) osakaalu 9,5%ni.**

2008. aastal oli madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte osakaal 14%. See näitaja on alates 2000. aastast püsinud suhteliselt muutumatuna. Eesmärgi saavutamine eeldab juba planeeritud meetmete rakendumist ning uute täiendavate meetmete loomist õpingute jätkamise soodustamiseks.

- **Suurendada kolmanda taseme haridusega 30-34-aastaste inimeste osakaalu 40%ni.**

Kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal on viimastel aastatel pidevalt tõusnud. 2009. aastal oli 35,7% 30-34-aastastest kolmanda taseme haridusega, mis on kõrgem kui EL keskmine.

- **Vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid 16%ni.**

Suhtelise vaesuse määr oli 2008. aastal 19,5%. Viimaste aastate trend on olnud suhteliselt stabiilne. Vähendades suhtelise vaesuse määra Eestis 16%-ni on vaja vaesusriskist välja tuua ligikaudu 49 500 inimest. Kuna enamuse vaesusriskis olevatest inimestest moodustavad töötud, eeldab eesmärgi täitmine ennekõike tööpuuduse vähendamisele ja tööhõive suurendamisele suunatud meetmete rakendamist.

- **Suurendada täiskasvanute (25-64) elukestvas õppes osalemise määra 17%ni.**

2009. aastal oli täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr 10,6% ja 2010. aasta esimesel poolaastal üle 12%. Arvestades viimaste aastate jätkuvalt tõusvat trendi ja valdkonna olulisust Eesti konkurentsivõime suurendamisel peab Eesti vajalikuks eesmärgi seadmist 17% tasemel.

- **Vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64) osakaalu alla 30%.**

Täiskasvanud, kellel puudub eri- või kutsealane ettevalmistus kõrg- või kutsehariduse tasemel moodustavad 25-64-aastaste vanusegrupist 35%. Ilma erialase hariduseta töötajate osakaal on kõige suurem just noorte, 25-34-aastaste seas. Viimastel aastatel on ilma erialase hariduseta inimeste osakaal tööturul püsinud suhteliselt muutumatuna.

Need sihid on kooskõlas valitsuse viimaste aastate poliitikaga, kuid eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete ja muude muudatuste analüüs valmib enne 2011. aasta aprilli, kui praeguse kava kohaselt kinnitatakse Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' valitsuse poolt.

KONKURENTSIVÕIMELINE ETTEVÕTLUSKESKKOND

Laiem valdkond pealkirjaga konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond hõlmab endas mitmeid suuri valdkondi, nagu teadus- ja arendustegevus, innovatsioonipoliitika, ettevõtlus ja ettevõtlikkus ning ettevõtete jaoks soodsa õiguskeskkonna ning avaliku infrastruktuuri (ennekõike transpordiühenduste) arendamine.

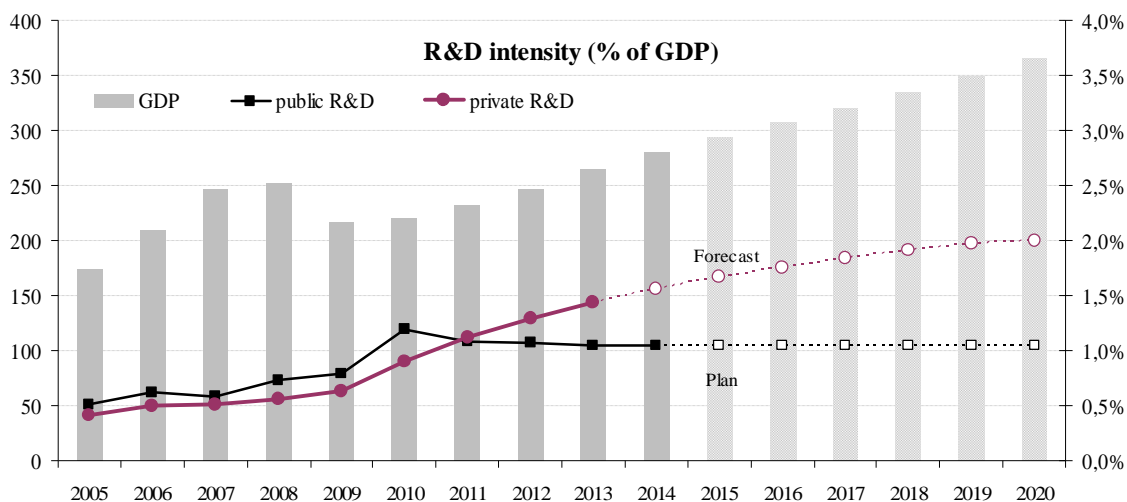
ÜLEVAADE PEAMISTEST MEETMETEST JA REFORMIDEST 2008-2010

Majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011 nägi pikaajaliste väljakutsetena **teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamist** ning selle suunamist senisest enam ettevõtlust toetavaks ning **ettevõtete uuenduslikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet toetava majandusja investeerimiskeskonna** arendamist. Kava seadis keskseks eesmärgiks tootlikkuse tõstmise ning sellele olid suunatud enamik ettevõtluskeskkonnaga seonduvaid alameetmeid ja eesmäärke.

Viimase kümne aasta jooksul on Eestis tootlikkuse kasv töötaja kohta teiste Euroopa riikidega võrreldes olnud küllaltki kiire, tõustes 2000. aasta 47%-lt ligi 66%-ni Euroopa Liidu keskmisest aastal 2007. Globaalse majanduskeskkonna halvenemise tingimustes 2009. aasta sügisel valitsuse poolt uuendatud Eesti konkurentsivõime kavas 2009-2011 tõdeti, et kõrgema tootlikkuse suunas liikumisel on põhiliste kitsaskohtade sisu jäänud tegelikult endiseks: vajadus majanduse struktuurimuutuse järele, liikumine kõrgema lisandväärtusega tegevusaladele ja sektoritesse ning efektiivsuse kasv kõikides sektorites. Täiendavalt tõsteti oluliste eesmärkide hulka ekspordivõimekuse tõstmine ning välisinvesteeringute soodustamine.

Teadus- ja arendustegevuse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine on olnud valitsuse prioriteet sõltumata eelarvevõimaluste kokkutõmbumisest. Viimastel aastatel on Eestis investeeringud teadus- ja arendustegevusse kiirelt kasvanud, seejuures erasektoris madala algtaseme tõttu veelgi kiiremini kui avalikus sektoris. **TA kulutused** kokku moodustasid SKPst 2009. aastal juba 1,42%. Majanduskriisi ajal võttis valitsus eesmärgiks teha avaliku sektori investeeringuid planeeritust suuremas mahus (2011. aastaks 1,2% SKPst), et luua head alused erasektori investeeringute kasvuks tulevikus. Eesti avaliku sektori panus on juba tõusnud Euroopa Liidu liikmesriikide keskmisest tasemest kõrgemale. Kuna erasektori TA on otsesemalt suunatud innovatsioonile ja uutele tootmisprotsessidele, võib järgnevatel aastatel majanduskasvu taastamise korral eeldada näitaja kiiret tõusu. Kuigi esialgne eesmärk oli jõuda kogukuludega 3% tasemele SKPst juba aastaks 2014, korrigeeris valitsus seda vahepealset majandustsükli langusfaasi arvesse võttes kahe aasta võrra hilisemaks.

Joonis 5. Teadus- ja arendustegevuse rahastamine Eestis

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeeriumi ja Riigikantselei strateegiabüroo prognoosid

Valitsuse eesmärgiks on olnud **rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise teadus- ja arendustegevuse keskkonna** arendamine, mille saavutamiseks on viimastel aastatel tehtud mitmeid märkimisväärse mahuga investeeringuid:

- Teadus- ja arendusasutuste infrastruktuuri kaasajastamise meetmete rakendamine, et investeerida kõrgharidus- ja teadusasutuste hoonetesse 2,6 miljardit krooni ning teadus- ja arendusasutuste ja uurimisrühmade aparatuuri ning riikliku tähtsusega infrastruktuuriobjektidesse kokku 1,78 miljardit krooni.
- 2009. aasta kevadel otsustati kolme uue tehnoloogia arenduskeskuse (TAK) rahastamine lisaks varasemale viiele, tõstes meetme kogumahu miljardile kroonile.
- Seitsmele teaduse tippkeskusele eraldati „Teadmistepõhise Eesti“ strateegia võtmevaldkondades (bio-, meditsiini-, arvuti- ja keeleteadused) kokku 524 miljonit krooni.
- Eesti T&A asutuste varustamiseks teadusinformatsiooniga loodi elektroonne programm „E-teadusinfo“, mille eelarve aastani 2012 on 127 miljonit krooni ning kuhu koondatakse andmebaaside litsentsid ja tagatakse nii juurdepääs e-teavikutele.
- Teadusasutuste poolt välisprojektide ja -lepingute täitmise soodustamiseks pakutakse kaasfinantseerimist ja toetust välisprojektides osalemisega seotud kulude katteks, sh osalemiseks 7. raamprogrammis ja COST programmis.

Eesti **innovatsioonivõimekuse** näitajad on Euroopa innovatsiooniedetabelis paranenud viimasel viiel aastal keskmiselt ligi 6% aastas ning 2009. aastal jõuti esmakordselt teise 'tugevusgruppi' innovatsiooniliidrite järel. Eesti tugevused on peamiselt sisenditega seonduvad, mis puudutavad rahastamist ning elanikkonna üldist kõrget haridustaset, nõrkuseks on aga endiselt innovatsiooni väljundite ning majandusliku mõju osas, mis tähendab kesk- ja kõrgtehnoloogilise tööstuse ja teadmiste mahukate teenuste võrdlemisi väikest osakaalu ekspordis ning tööhõives.

Strateegias oli inimressursiga seonduvalt eesmärk tõsta 2011. aastaks **doktorikraadi kaitsvate üliõpilaste arv** 250-le. Ilmselt ei ole eesmärk aga täidetav, kuna viimastel aastatel on doktoriopingud edukalt lõpetanute arv osalt uue doktorioppe rahastamise süsteemi toel suurenenud vaid alla 10 lõpetaja võrra aastas. Viimasel teadaoleval 2008/2009 õppeaastal sai doktorikraadi 160 üliõpilast.

Täistööajaga **teadlaste ja inseneride arv** on Eestis olnud pikemas perspektiivis tõusev ning ületab 6 töötajat 1000 hõivatu kohta. Eesmärgiks seatud 7,0 kokku ja 3,3 neist erasektoris on endiselt täidetavad arvestades TA investeeringute suhtelist kasvu võrrelduna üldiste muutustega tööhõives. Euroopa juhtivatele riikidele jääb see aga endiselt oluliselt alla.

Olukorra parandamiseks, on valitsuse eesmärgiks olnud **teadus- ja arendustegevuse inimkapitali arendamine**. Selleks on ellu viidud ja käivitatud rida meetmeid:

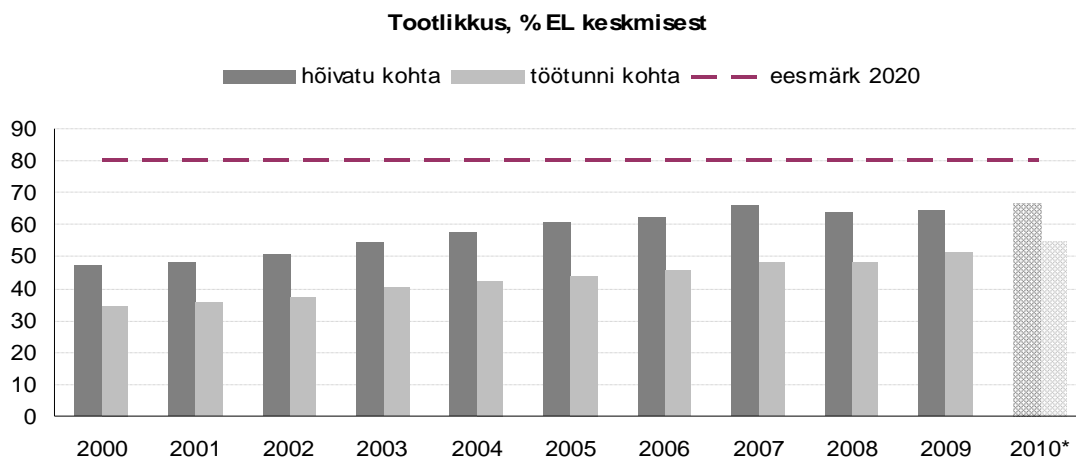
- Doktorioppe efektiivsuse tõstmiseks jõustusid 01.09.2008 ülikooliseaduse ning õppetootuste ja õppelaenu seaduse muudatused, tehes doktorantidele toetuse maksmise süsteemi atesteerimispõhiseks. Muudatuse mõju doktorioepingute edukalt ja õigeaegselt lõpetanute arvule hakkab ilmema mõne aasta jooksul.
- Kõrgkoolide konkurentsivõime kasvu soodustamiseks läbi rahvusvahelises ja siseriiklikus koostöös uute teadmiste ja ideede rakendamise on "Doktorikoolide" alameetmest 2009. aastal toetatud Euroopa Sotsiaalfondist kokku 13 doktorikooli projekti, igäüht neist kuni aastani 2015 maksimaalselt 19 miljoni krooniga.
- Dora programmist, kogumahuga ligi 400 miljonit krooni aastani 2013, võimaldatakse doktorantuuri ja magistrantuuri osaliselt läbida väljaspool ülikooli, kas välismaal või koostöös teiste teadus- ja arendustegevuse asutuste või ettevõtetega, tuuakse Eestisse tasemel välisõppejõude ning välisdoktorante ning korraldatakse kõrghariduse välisturundust.
- Teadlasmobiilsuse programmi „Mobilitas“ (kogumaht 0,3 miljardit krooni) abil on toetatud 10 prioriteetsetes valdkondades uurimisrühma loovat välismaa tippteadlast ja 72 karjääri jätkavat järel doktorit Eesti teadus- ja arendusasutustesse tööle asumisel.

Paraku peatusid seoses eelarvepiirangutega 2008.a lõpus doktorantide eraldi sotsiaaltagatiste süsteemi loomine ja riikliku koolitustellimuse suurendamine loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia õppevaldkondi eelistades. Alternatiivina toimub sotsiaaltagatiste küsimuse lahendamine aastast 2011 nooremteaduri ametikohtade sisseseadmise abil, millega viiakse doktorantuuri osaliselt üle töölepinguseaduse alustele. Loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia õppevaldkondadele pööratakse süvendatud tähelepanu läbi teiste toetusmehhanismide ning taotlusvoorude.

Lisaks on läbivalt püütud teadus- ja arendustegevuse rahastamist paremini fokusseerida, mille saavutamiseks on rakendatud erinevaid meetmeid, näiteks on kolmes Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia võtmevaldkonnas, energiatehnoloogiad, biotehnoloogia ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia on loodud riiklik teadus- ja arendustegevuse programmid, mis koondavad iga valdkonna olulisemad tegevused üheks tervikuks.

Teine valitsuse jaoks tähtis laiem eesmärk on olnud **ettevõtete loodava lisandväärtuse ja rahvusvahelise konkurentsivõime** tõstmine. **Tootlikkus** on aastatega kiiresti kasvanud, jõudes Euroopa Liidu keskmisele lähemale. Majanduse langusfaas andis töäjõu lisandväärtusele hõivatu kohta mõningase tagasilöögi, kuna toodangu ja müüginahud kahanesid kiiremini kui vähenes hõive, mistõttu 2009.a oli see 64,5% EL27 keskmisest. Samal ajal näitab paindlikkuse suurenemist see, et tootlikkus töötunni kohta EL võrdluses endiselt tõusis 51,2%ni. 2010. aastal võib SKP kasvu toel oodata mõlema tootlikkuse näitajate olulist paranemist.

Joonis 6. Tootlikkus töötaja kohta võrreldes EL keskmise tasemega.

Allikas: Statistikaamet, Riigikantselei strateegiabüroo prognoos

Tootlikkuse seisukohalt ühe eeltingimusena on oluline, et ettevõtetes kasutatavate seadmed oleks kvaliteetsed ning kaasajased. Seepärast on valitsus parandanud juurdepääsu finantseerimisele ja aidanud teha **investeeringuid tehnoloogiate, toodete ja teenuste arendamiseks:**

- Ettevõtjatele suunatud teadus- ja arendustegevuse projektide toetamise programm 1,5 miljardi krooni ulatuses ja tööstusettevõtete tehnoloogainvesteeringuid toetati kogu esialgse programmi mahus juba 2009. aasta juuliks 2010. aasta lõpu asemel ning hiljem tõsteti summat 550-lt 900-le miljonile kroonile.
- Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste tootmiseks ja töötlemiseks vajalike seadmete ja tehnoloogiate arendamise investeeringuteks on toetusi jagatud ligi 1,8 miljardi krooni ulatuses.
- 2009. aasta I kvartalis käivitus täiendav tugiprogramm ettevõtjate kapitalile ligipääsu parandamiseks eelarvega 1,9 mld krooni, mille raames KredEx kaudu on sajad ettevõtted saanud kasutada pikaajalist laenuressurssi spetsiifiliste projektide finantseerimiseks ning edupõhist pangalaenule allutatud laenu.

Valitsuse poliitika eesmärgiks on olnud edendada ka **innovatsioonialast koostööd ja ettevõtete ühistegevust** ning toetada ettevõtete strateegiliste kompetentside arendamist. Selleks on rakendatud järgmisi tegevusi:

- Käivitati innovatsiooniosakute skeem, mille abil saavad ettevõtted tasuta teadus- ja haridusasutusele tehtud töö eest ning seni juba ligi 250-le ettevõttele eraldatavat kuni 50 000 krooni kasutatakse peamiselt proovimaks esmakordselt teadlaste kaasamist nõustamise, arendamise või testimise.
- 2010. aastal said kokku ligi 39 miljonit krooni toetust 8 katse- ja pooltööstuslikku laborit, millega arendatakse või renoveeritakse eelkõige just ettevõtjatele suunatud katselaborite seadmeid.
- Regionaalse ettevõtluspotentsiaali kasvatamiseks toetati piirkondlike kompetentsikeskuste väljaarendamist, mille tulemusel on 9 regionaalset keskust alustanud tegevust.
- Arendustöötaja kaasamise toetusega on praeguseks üle 52 miljoni krooni mahus saanud 33 ettevõtet võimaluse palgata kogemustega turundusjuhte, disainereid, insenere ning teadureid.

- Avatud on klastrite arendamise programm kogumahuga 70 miljonit krooni, sh ettevõtlust edendavate haruliitude ja esindusorganisatsioonide jaoks, mille võimalusi on seni kasutanud 56 ettevõtet ja organisatsiooni.
- EAS viib läbi sektoripõhiseid turu-uuringu koolitusi, koostöös Eesti Kaubandus-Tööstuskojaga toimuvad messiturunduse koolitused ning 32 ettevõtet on saanud ühisturunduse ning 259 välismessil osalemise toetust.

Tulenevalt Eesti erasektori suhteliselt kiiresti tõusnud võlakoormusest ning globaalse majanduskliima jahenemisest uue laenuraha juurdevool aeglustus, mis tähendab et oluline roll tegevuse finantseerimisel on välisinvesteeringutel ja müügil välisturgudele. 2009. aasta lõpus moodustas välismaalt Eestisse tehtud **otseinvesteeringute osakaal** SKPst 82,2%, mis on varasemaga võrreldes tõusnud, kuna SKP kahanes, samal ajal kui otseinvesteeringute vood juba taastusid. 2010. aastal näitaja eeldatavalt paraneb veelgi, arvestades et esimese poolaasta jooksul on otseinvesteeringute positsioon Eestis suurenenud ligi 7%.

Välisinvesteeringud aitavad sageli kaasa ekspordivõimaluste tekkele. Kaupade ja teenuste **eksporti osakaal** SKPs on Eestis avatud majandusega väikeriigile iseloomulikult olnud väga kõikumine ning 2009.aastal langes see allapoole eesmärgiks seatud 75% taset, 65% juurde. Samas on 2010. aastal nii toodete kui teenuste eksport taas hüppeliselt kasvanud, mille tulemusena võib eeldada selle kiiret kasvu juba 80% tasemele SKP suhtes.

Valitsus tõstis 2009. a konkurentsivõime kavas esile **ettevõtete ekspordivõimekuse tõstmise** toetades tootlikkuse kasvuks soodsa keskkonna loomist, säilitades ekspordimahud suhtena SKPst 2008. aasta tasemel ning Eesti **atraktiivsuse suurendamine välisinvesteeringutele** eesmärgistatud ja sektoripõhise töö kaudu investoritega, mis tagab Eesti püsimise Euroopa Liidu esikolmikus otseinvesteeringute tasemelt suhtena SKPsse. Selleks on läbi viidud ning käimas mitmed uued algatused:

- Eksporditagatiste limiiti suurendati 1 miljardilt 3 miljardi kroonini, mis tõstis tagatiste stabiilsust ja KredExi riskide võtmise võimet
- Juurdepääsu lihtsustamiseks laiendati ettevõtete turundustoetuse sihtrühma ka neile ettevõtetele, kes alles ekspordiga alustavad.
- Välisriikides tegutsevate EASi esinduste võrgustiku töö ümberkujundamine eksporditööriidele sobivate teenuste pakkumisel ning välisinvestorite kaasamisel sihtsektoritesse.
- Suurinvestorite jaoks rakendati paindlike ja terviklike toetusmeetmete pakett läbi tootmisüksuste rajamiseks vajaliku maa eraldamise lihtsustamise, sobilike asukohtade osas nõustamise, avalike infrastruktuuri investeeringute toetusmeetme ning nõudlusel tugineva tööjõu ümber- või täiendõppevõimaluste pakkumise. Samuti tekitati eraldi tehnoloogianvesteeringute eelarve suurinvestoritele ja rajati Ida-Viru tööstusala.
- Investorteeninduse päringute ja informatsiooni koondamine ning sidumine ettevõtja ühtse kontaktpunkti lahendusega.
- Ettevõtlusõppe arendamise raames asutakse pakkuma ekspordijuhtimise õpet kõrgkoolide õppekavades magistritasemel eraldi mooduli ning üksikkursustena, tagades juurdepääsu mittemajanduserialade ja töökogemusega tudengitele.

Laiemalt on valitsuse jaoks olnud läbivalt prioriteetne **ettevõtlust ja ettevõtlikkust soosiva keskkonna arendamine**. Maailma Majandusfoorumi konkurentsivõime raporti põhjal on Eesti positsioon väga hea õigusaktidega kaasnevad väikese halduskoormuse, interneti kättesaadavuse, palkade paindlikkuse ning vähete piirangute osas kapitali vabale liikumisele. Sarnane

Maailmapanga uuring „Doing Business“ paigutab 2010. aasta edetabelis Eesti 183 riigi hulgas 24. kohale. Erinevad autorid on aastaid Eesti suureks miinuseks toonud tööturu jäikuse kategooria. Uuemates analüüsid see aga tänu uue töölepingu seadusega kaasnenud positiivsetele muudatustele Eesti tööõiguses enam nii pole. Nii on Eesti juba jõudnud näiteks OECD riikide seas silmapaistvalt paindliku tööturu reeglistikuga riikide hulka, 7. kohale. Samuti peaks hinnangud ettevõtlusega alustamise lihtsusele paranema tänu miinimumkapitali sissemaks ajatamise võimaldamise. Mitmed analüüsid, nende seas IMD konkurentsivõime aastaraamat peavad Eestis ettevõtluskeskkonda toetava infrastruktuuri üheks tähtsaks puuduseks lennuühenduste vähesust.

Valitsuse jaoks on seonduvateks eesmärkideks olnud **ettevõtlusalase õiguskeskkonna arendamine** ja õiglase konkurentsi tagamine ning avaliku infrastruktuuri edendamisel **rahvusvaheliste transpordiühenduste parandamine**. Selleks on tehtud mitmeid reforme ning kasutatud suurt osa eelarvevahendeist investeringuteks:

- 2010. aasta sügisel valmis uus majandustegevuse seadustiku üldosa seadus, millega väheneb tegevusluba vajavate tegevusalade arv 20 võrra ning ühtlustatakse nende andmise reegleid ülejäänud 33 tegevusalal. Lisaks hakkab kogu seonduv menetlus toimuma elektroonilises vormis ühtse kontaktpunkti veebilehe vahendusel.
- 2009. aastal rakendus saneerimisseadus, mis võimaldab vähendada ettevõtete likvideerimist, säilitada töökohti ja rahuldada võlausaldajate nõudeid senisest suuremas ulatuses.
- Välja töötati seadusmuudatus, millega 2010.a aprillist 35% elektriturust avanes. Kehtestatud Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018, näeb ette 100%-lise avanemise aastaks 2013. Postiturg avanes aprillis 2009.a, millega seotud konkursil universaalse postiteenuse osutamiseks teisi kandidaate peale Eesti Posti polnud.
- Konkurentsi kahjustavate illegaalsete kokkulepete paremaks avastamiseks jõustus 2010. aasta alguses seadusmuudatuste pakett „leebusprogramm“, mis võimaldab kartellist informeerijatel pääseda kergema karistusega.
- Lennuliikluse parandamiseks said valmis Tallinna lennujaama reisiterminali ja lennuliiklusala laiendus, maksumusega 480 miljonit krooni ning Tartu lennujaama rekonstrueerimistööd 131 miljoni krooni ulatuses.
- Rail Baltica raudteeliinil toimus Tallinna–Tartu lõigul rekonstrueerimine ja arendamine 650 miljoni krooni ning rongiooteplatvormide kaasajastamine enam kui 200 miljoni krooni mahus. Lõpule viidi ka Tartu-Valga lõigu rekonstrueerimistööd mahus 623 miljonit krooni. 925 miljonit krooni läks maksma Kagu-Eestisse rajatud Koidula raudteepiiripunkt koos kogu spetsiifilise aparatuuriga.
- Likvideeritud on mitmed Tallinn-Ikla ning Tallinn-Narva maanteeühenduste kitsaskohad, valmis on 531 miljoni krooni maksnud Vaida-Aruvalla lõigu rekonstrueerimine koos liiklussõlmede ehitamisega, 493 miljoni kroonise mahuga Mäo ümbersõiduteede rajamine ning 628 miljoni kroonise mahuga Kukruse-Jõhvi teelõigu ehitus.
- Võimaldamaks kasutada ja arendada digitaalseid lahendusi kõigis Eesti regioonides, on alustatud kogu Eestit katva kiire ning kvaliteetse internetivõrgu rajamisega. Maapiirkondade elanikkonnale ning ettevõtlusele vajalike teenuste loomiseks ja pakkumiseks tehtava investeringu suurus on riigi poolt esimeses etapis 300 miljonit krooni ning kokku 1,2 miljardit krooni.

Soodsat ettevõtluskeskkonda iseloomustab ka **loodud ja tegutsevate ettevõtete hulk** 1000 elaniku kohta. Eestis on ettevõtete arv elanike suhtes pidevalt kasvanud ning aastatel 2008 ja 2009 oli see vastavalt 42,5 ja 43,6 mis on 2011. aasta sihttasemeks püstitatud 39 ettevõttest juba

kõrgem. **Ettevõtete ellujäämismäär** seevastu varasemaga võrreldes 2009. aastal veidi langes, 67,4%-lt 63,2%-ni kahanes 3 aastat tagasi asutatud äriühingutest seni tegutsevate osakaal, mille peamine põhjus oli kindlasti üldine majanduskliima halvenemine.

Valitsuse jaoks on väga tähtis ka laiemalt **ettevõtlikkuse suurendamine ühiskonnas ning väikeettevõtluse toetamine**, mistõttu viidi läbi mitmed muudatused:

- Varem ettevõtte loomisel kehtinud minimaalselt 40 000 kroonise osakapitali nõue asendatakse 2011. aastast vastava nõudeõigusega ning mitmed seonduvad regulatsioonid on lihtsustunud.
- Alustavatele ettevõtjatele antava toetuse maksimummäärasid tõsteti üle kahe korra, sh starditoetus kuni 100 000 krooni ja kasvutoetus kuni 500 000 krooni ühe ettevõtja kohta.
- Laenukäenduste limiiti suurendati 800 miljonilt kroonilt 1,5 miljardi kroonini, vähendades miinimumsummasid ja erikontrolle.
- KredEx laenude saajate ringi laiendati, stardilaenu pakutakse ka kuni 3 aastat tegutsenud kuni 250 töötajaga ettevõtetele ja FIE-dele, samuti võimaldatakse käendust ettevõtetele, kes alustavad tegevust või on lühikese krediidialooga.
- 2010. aastast peab üldhariduskoolides pakkuma keskhariduse tasemel valikainena ettevõtlusõppe moodulit (koolid peavad olema kooskõlas 01.01.2013). Valminud on ettevõtlusõppe edendamise kava, mis alates 2011. aastast keskendub õpiväljundite täpsemale paikapanemisele ning sellele vastavate meetodite ning materjalide väljatöötamisele. Käimas on ka ettevõtlusõppe edendamise kava väljatöötamine kõrgharidustasemel mitteettevõtlusõppe eriala tudengitele.

ÜLEVAADE PEAMISTEST KONKURENTSIVÕIME VÄLJAKUTSETEST

Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna kujundamisel tuleb Eestis järgneval 10 aastal põhitähelepanu suunata **teadus-arendustegevuse ja innovatsioonikeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisele** ning majandustegevust toetavate **institutsioonide ja infrastruktuuri arendamisele**.

VÄLJAKUTSE 6. Eelduste loomine erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurenemiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks.

Aastatel 2000–2008 oli Eesti keskmine aastane TA tegevuste rahastamise mahu kasv 10,1%, mis on Euroopa Liidu kõrgeim näitaja. Avaliku sektori toel on valmimas või uuele tasemele viidud hulk rajatisi ning sinna juurde kuuluvat aparatuuri ja laboriseadmeid, mis loob edaspidi teadus- ja arendustegevuseks kaasaegse infrastruktuuri keskkonna. Eesti erasektori panus TA tegevusse on aga hoolimata kiirest (keskmiselt 18,9% aastas) kasvust endiselt oluliselt madalam Euroopa ja maailma juhtivate riikide näitajatest. Eesti ettevõtete tegevust ning nende koostöövõimet (sh teadus- ja uurimisasutustega) iseloomustab näiteks Euroopa innovatsioonidetabeli põhjal proportsionaalselt rahvaarvu suhtes väike rahvusvaheliste patentide, kaubamärkide ja disainilahenduste arv. Samuti põhineb Eesti eksport seni pigem tööjõu- mitte teadmiste mahukal tootmisel ja teenustel, mis seab piirid tootlikkuse kasvule.

VÄLJAKUTSE 7. Teaduse inimressursi arendamine ning inseneride ja tippspetsialistide juurdekasvu tagamine.

Riikidevahelises võrdluses tuuakse Eesti tugevusena tihti välja suur kõrgharidusega inimeste osakaal, kuid doktorikraadi omandajate arv on samal ajal püsitud võrdlemisi madal. Ettevõtete

teadus-arendustegevust soosiva keskkonna võtmeküsimuseks on rahvusvaheliste uuringute järgi piisava hulga vajaliku ja kaasaegse kvalifikatsiooniga töötajate olemasolu. Lisaks arenevale teaduse infrastruktuurile, on see teine peamine eeldus, mis tuleb täita erasektori tegevuse suurema teadmistemahukuse saavutamiseks. Viimastel aastatel on teadlaste ja inseneride osakaal Eesti tööjõus küll kasvanud ligi 7-ni 1000 hõivatu kohta, aga mitmete analüütikute tulevikuhinnangud näitavad, et teadmispõhisuse suurendamisel seatud eesmärkide saavutamiseks on Eestis lähiaastatel puudu eelkõige kõrgetasemelisest ning rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisest tööjõust, kes on tootmis- ja tehnikaalase ettevalmistusega.

Kui võrrelda Euroopa keskmise tasemega jääb tootlikkus mõõdetuna sisemajanduse kogutoodangus ühe töötaja või töötunni kohta Eestis alla kahe kolmandiku. Siin pakutavate kaupade ja teenuste eest saadav madalam hind peegeldab eelkõige nende paiknemist allhankes, mitte nende nõrgemat kvaliteeti või suurt ebaefektiivsust tööprotsessides. Juba varem on püütud suunata meetmeid arendustegevusele, et seeläbi tõsta kaupade ja teenuste teadmistemahukust.

VÄLJAKUTSE 8. Loomemajanduse potentsiaali kasutamiseks teiste sektorite lisandväärtuse tõstmisel.

Väärtusahelas ülespoole liikumise, tarneahela laiendamise ning uute toodete ja teenuste loomise puhul on aga oluline roll ka loovusel, disainil, turundusel ja teistel valdkondadel, mille parima ärakasutamise eelduseks on tööstuse ja teenuste tugevam läbipõimumine loomesektoriga. Loomemajandusest tulenev lisandväärtus on võrreldes mitmete teiste sektoritega sageli ressursisäästlikum ning madalama energiamahukusega. Interdistsiplinaarne lähenemine (sh ühendades kunsti ja disaini ning ettevõtlikkuse ja tehnika valdkonnad) aitab suurendada innovatsiooni potentsiaali laiemalt.

Teadus- ja arenduskeskkonda ning innovatsiooni toetavate väljakutsete kõrval on riigi jaoks tähtis pakkuda ka ettevõtluskeskkonda laiemalt toetavate institutsioonide ja infrastruktuuri võrgustikku, mis oleks rahvusvaheliselt atraktiivne. Senine tegevus ettevõtluse õiguskeskkonna, asjaajamise lihtsuse kujundamisel on olnud edukas ning Eestit loetakse ettevõtjasõbralikuks riigiks. Uude kasvu investeerimine nõuab kapitali, kuid erasektori laenuvõimekus saab Eestis olema oluliselt piiratum kui eelmisel kümnendil.

VÄLJAKUTSE 9. Keskkonna loomine senisest suuremas mahus ekspordipotentsiaaliga ja kõrgema lisandväärtusega sektoritesse suunatud otseste välisinvesteeringute Eestisse toomiseks.

Väikese ja avatud majandusena on Eesti seega senisest veel enam sõltuvuses edukusest eksporditurgudel ning välisinvesteeringute juurdevoolust. Otsesed välisinvesteeringud toovad endaga tihti kaasa ka uut oskusteavet ja juhtimist, mis omakorda aitavad tootlikkust suurendada. Eesti ekspordist moodustavad välisomanikega ettevõtted 62%, mis näitab, et otsesed välisinvesteeringud võivad olla ka ekspordivõimaluste avajad, lülitades Eesti tootmise mõne laiemalt rahvusvahelise väärtusahela osaks.

VÄLJAKUTSE 10. Ettevõtete pikaajalist rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu soodustava poliitika kujundamine.

Lähiaastatel tuleb majanduskriisi ajal käivitatud abipaketid nii Eestis kui teistes EL riikides järkjärgult lõpetada ning arvesse võtta majanduskriisi ajal rakendatud lühiajaliste meetmete lõppemise mõjudega. Riigieelarve vahendite piiratuse juures on vaja pikemas perspektiivis liikuda ettevõtluse toetustelt laenude ja tagatiste kasutamisele. Lisaks tuleb senisest enam keskenduda

ettevõtetevahelist ja ettevõtete ning uurimisasutuste koostööd ja tootearendust stimuleerivatele meetmetele, mis aitaksid kaasa loodavate teadmiste praktikasse rakendamisele.

Pikaajalise kasvu ning majandusstruktuurimuutuse saavutamiseks on tähtis soodustada ka uute innovaatiliste kiire kasvuga ettevõtete teket, mis vajavad arenguks teistsugust infrastruktuuri, tugistruktuuri ning finantseerimisallikaid. Eestis on taoliste ettevõtete osakaal Statistikaameti hinnangul vahemikus 1-2% ehk ca 2-4 korda madalamal tasemel kui Euroopas

Riigi välismajanduspoliitika peab jätkama alustatud muutusi proaktiivsema tegevuse suunas ning rahvusvahelise arenguabi andmisel tuleb senisest enam lähtuda välismajanduspoliitika eesmärkide ja võimalustega.

VÄLJAKUTSE 11. Transpordi, IKT ja teiste riigi poolt pakutavate ettevõtlust toetavate infrastruktuuride ja institutsioonide viimine rahvusvahelisele tasemele.

Eesti konkurentsivõime tõstmisel on olulise tähtsusega piiriülese infrastruktuuri (transport, IKT, energia) viimine uuele tasemele. Eesti ettevõtete rahvusvaheliste koostööpartnerite ning välisinvestorite seisukohtade uuringutes tuuakse tihti peamise puudusena välja väheste lennuühenduste olemasolu, mis vähendab otseselt Eesti atraktiivsust äritegevuse või kapitali sihtkohana. Ettevõtlusvõimaluste parandamiseks kõigis Eesti regioonides ning juba praegu Eesti tugevuseks loetud E-teenuste ja kogu IT sektori potentsiaali kasutamiseks ning edasiarendamiseks on oluline kaasaegse IKT infrastruktuuri väljaarendamine. Paremate transpordivõimaluste, ingliskeelse koolihariduse ning meditsiiniteenuste kättesaadavus omakorda loob eeldused rahvusvaheliste tippspetsialistide tulekuks Eestisse mistahes valdkonnas, et rahuldada vajadust kõrgetasemelise tööjõu järele.

EESTI 2020 PEAMISED SIHTMÄRGID

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

- **Saavutada teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase 3% SKPst.**

Viimase kümne aasta jooksul kasvasid TA kulutused suhtena SKPst Euroopa Liidu riikidest kõige kiiremini Eestis, keskmiselt 10% aastas, jõudes 2009. aastaks 1,42%ni. Eeldada võib, et majanduskasvu taastudes võimendub vahepealsete aastate avaliku sektori kõrgemate kulutuste baasil taas ka erasektori panus.

- **Eesti ekspordi osatähtsuse suurendamine maailma kaubanduses vähemalt 0,110%ni.**

Eestist müüdud toodete ja teenuste osakaal maailmakaubanduses on alates 2000. aastast tõusnud 0,067% pealt 0,085%ni 2009. aastal. Arvestades, et varem on Eesti ekspordi turuosa kasvanud kogu maailmakaubanduse kiire kasvu foonil, siis võib prognoosida Eesti peamiste välisurgude kiire taastumise jätkumisel sarnase trendi taastumist. Selle eesmärgi täitmine tähendab ühtlasi eesmärki suurendada Eesti ekspordi osakaalu ligikaudu 115%ni SKPst.

Need sihid on kooskõlas valitsuse viimaste aastate poliitikaga, kuid eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete ja muude muudatuste analüüs valmib enne 2011. aasta aprilli, kui praeguse kava kohaselt kinnitatakse Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' valitsuse poolt.

KESKKONNASÕBRALIK MAJANDUS JA ENERGEETIKA

Keskkonnasõbraliku majanduse valdkond hõlmab endas Eesti energeetikasektori arendamise, erinevate sektorite energiasäästu ning majanduse üldise ressursisäästlikkuse eesmärgi.

ÜLEVAADE PEAMISTEST MEETMETEST JA REFORMIDEST 2008-2010

Eesti valitsuse viimaste aastate poliitika on järjest enam olnud suunatud majanduse keskkonnamõju vähendamisele, sealhulgas on Eesti maksupoliitika üheks aluseks maksukoormuse järk-järguline suunamine tööjõumaksudelt tarbimis-, saaste- ja ressursikasutuse maksude suunas. Niinimetatud rohelise majanduskasvu põhimõtete arendamine ja ellurakendamine saab olema fookuses ka lähikümnendil.

Kui vaadelda Eesti majanduskasvu ja energiatarbimise kasvu trendi, siis võib öelda, et kasv on olnud säästlik, sest rahvuslik rikkus on tõusnud oluliselt kiiremini kui selle loomiseks tarbitud energia. See on toimunud tänu energiatõhususe suurenemisele, kuid teisalt ka energiamahukate sektorite tagasihoidlikumale arengule. Siiski on energia lõpptarbimine aasta-aastalt kasvanud, mis viitab vajadusele ka edaspidi pöörata tõsist tähelepanu kütuse-, soojuse- ja elektri kokkuhoiule. Kahel viimasel aastal toimunud energia lõpptarbimise kiiret langust võib pidada majanduslangusest lähtuvalt ajutiseks.

Tabel 3. Energia lõpptarbimine Eestis, 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Energia lõpptarbimine, ktoe	2173	2445	2489	2605	2713	2744	2795	3083	2921	2700

Allikas: Statistikaamet

Kogu majanduse energiamahukust mõjutab Eestis enim kodumaisel põlevkivil põhinev elektritootmine. Kuigi viimase kümne aasta jooksul on majanduse energiamahukus stabiilselt vähenenud, siis võrdluses teiste Euroopa riikidega on näitaja siiski kõrge. Kõrvutades Eesti ja Euroopa Liidu liikmesriikide keskmist näitajat selgub, et Eestis kulub ühe SKP ühiku tootmiseks ligikaudu 3,5 korda rohkem energiat kui Euroopa Liidus keskmiselt.

Energiasektori arendamisel tuleb võrdset tähelepanu pöörata sektori keskkonnasõbralikkusele, konkurentsivõimele ja energia varustuskindlusele. Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eesti olukord varustuskindluse ja konkurentsivõime osas võrdlemisi hea. Eesti ligikaudu 26%⁸ energiasõltuvuse määr on hetkel madal ning valitsuse eesmärgiks on positiivse määra säilitamine. Samas on energiatootmine oluliselt rohkem keskkonda koormav kui Euroopa Liidus keskmiselt.

Oluliseks suunanäitajaks ja mõjutajaks on rahvusvaheline kliimapoliitika. Kõige konkreetsemad poliitikasuunad annavad 2008. aasta lõpus Euroopa Liidus vastu võetud energiapoliitika eesmärgid: vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähemalt 20% võrra võrreldes 1990. aastaga ning tõsta taastuvenergia osakaal 20%ni energia lõpptarbimisest. Rahvusvaheliste trendidega kohanemisel tuleb arvesse võtta Eesti energeetikasektori näitajaid ja arenguvõimalusi, tagamaks konkurentsivõime ja varustuskindluse. Mainitud valdkondade tasakaalustatud arengu planeerimiseks annavad võimaluse 2009. aasta alguses vastu võetud energiamajanduse riiklik arengukava aastani 2020 ja elektrimajanduse arengukava aastani 2018.

Valitsuse tegevuse eesmärgiks **energia varustuskindluse tagamisel on avatud turg ja piisavad ühendused teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega.** Seda eeldust arvesse võttes on tegevused olnud

⁸ 2008. a andmete kohaselt.

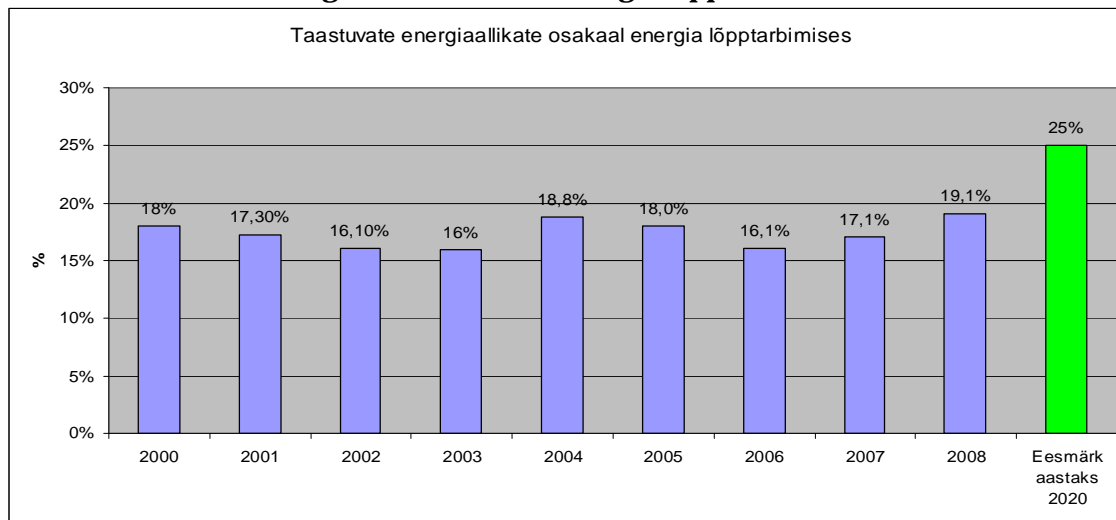
suunatud uute ühenduste arendamisele ning Eesti elektrituru toimimise parendamisele. Viimasel kahel aastal on elektrituru arendamiseks ellu viidud mitu olulist algatust:

- 2009. a keskel andis valitsus loa teise merekaabli EstLink 2 rajamiseks, mida teostab põhivõrguettevõtte OÜ Elering koostöös Soome põhivõrguettevõtte Fingrid Oyj-ga. 2010. a juulis tegi Euroopa Komisjon positiivse otsuse rahastada kaabliühenduse rajamist 100 miljoni euroga. Ehitatava kaabli võimsuseks on 650 MW, mille tulemusena Eesti ühendused Soomega saavad olema kogumahu 1000 MW.
- 2010. aasta alguses eraldati AS Eesti Energia kontsernist OÜ Põhivõrk ning uue nimega OÜ Elering alustas tööd kui riigi omandisse kuuluv põhivõrguettevõtte. OÜ Elering ülesandeks on sõltumatu süsteemihaldurina vastutada Eesti elektrisüsteemi kui terviku toimimise eest. Muudatus aitab kaasa võrdse konkurentsi loomisele elektriturul, vajalike investeeringute tegemise võrgu arendamiseks ning ühtlasi täideti muudatusega Euroopa Liidu kolmanda energiapaketi nõuded elektrituru osas.
- 1. aprillist 2010 käivitus Eestis 35% ulatuses avatud elektriturg ning toimus ühinemine Põhjamaade elektribörsiga Nord Pool Spot. Avatud elektriturul osalevad aastas üle 2GWh elektrit ostvaid suurtarbijaid, kellel on nüüdsest võimalus elektrienergia müüjat valida. Ülejäänud mahus ehk eratarbijatele avaneb elektriturg alates 1. jaanuar 2013.

Järgnevatel aastatel tuleb jätkata juba mitme alustatud tegevusega nagu Estlink II ühenduse väljaehitamine, samuti Läti suunaliste elektriühenduste tugevdamine ning laiemalt regionaalse koostöö jätkamine BEMIP kava raames. Oluline on tagada, et 2013. aastal toimuv täielik üleminek avatud elektriturule toimuks sujuvalt ja turg käivituks edukalt.

Energia varustuskindluse kõrval on valitsuse tegevus keskendunud **keskkonnasõbraliku energeetika arendamisele**. Energiatootmise mitmekesistamine ja taastuvenergia osakaalu suurendamine on olulised majanduse konkurentsivõime mõjutajad. Valdonna arengusuunad määratakse koostamisel olevas Taastuvenergia arengukavas.

Joonis 7: Taastuvate energiaallikate osakaal energia lõpptarbimises

Allikas: Eurostat

- Käivitatud on taastuvenergia toetuskeemid, mille kaudu toetatakse taastuvaid energiaallikaid kasutavate soojus- ja/või elektrijaamade rajamist. Tänu toetuskeemile on jõudsalt tõusnud taastuvenergia osakaal energia lõpptarbimises ning Eesti on võimeline edukalt täitma kohustuse saavutada aastaks 2020 taastuvenergia osakaaluks 25%

lõpptarbimisest. Tuuleenergia on installeeritud tootmisvõimsus on 2009. a seisuga 140 MW.

- Käivitati energiatehnoloogiate programm, mis aitab kaasa energiaallikate mitmekesistamisele (sealhulgas taastuvenergia osakaalu suurendamisele) ja tõhusamate energiatehnoloogiate kasutuselevõtule, samuti paraneb energeetikavaldkonna teaduspotsiaal. Ühe energiatehnoloogiate programmi osana on näiteks avatud Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) poolt rakendatav teadus- ja arendusprojektide toetamise programm.
- Valitsus alustas aktiivsemat energiasäästu investeeringute toetamist. Selle raames on käivitunud mitmed olulised valdkonna meetmed, mis on suunatud korterelamute renoveerimisele ja üldisele energiasäästlikkuse alase teadmise tõstmisele. 2010. aastal on eraldi prioriteediks võetud avaliku sektori hoonete energiasäästu suurendamine, seetõttu suunatakse aastatel 2010-2012 vähemalt 700 miljonit krooni (0,3% SKPst) avaliku sektori energiasäästu investeeringuteks.

ÜLEVAADE PEAMISTEST KONKURENTSIVÕIME VÄLJAKUTSETEST

VÄLJAKUTSE 12. Energeetika pikaajaliste struktuursete muutuste elluviimine kooskõlas Eesti energia julgeoleku ja energiasäästu eesmärkidega.

Kogu majanduse konkurentsivõime üheks eelduseks on tõhus ja innovaatiline energeetikasektor, mille erinevad aspektid peavad olema tasakaalus. Kui Eesti energiasektor pakub riigile täna väikese energiasõltuvuse määra ning tagab suhteliselt suure konkurentsieelise, siis energiatootmine oluliselt rohkem keskkonda koormav kui Euroopa Liidus keskmiselt. Konkurentsieelise vähenemist võib ette näha 2013. aastal toimuva elektrituru avanemise ning rahvusvahelise kliimapoliitika kontekstis.

Seega tuleb omamaise ja energiasõltumatust pakuva energiaallika kõrval jätkata energialiikide mitmekesistamisega ning taastuvenergia osakaalu suurendamisega energiabilansis, samuti energeetikavaldkonna teadus- ja arendustegevusega. Elektrimajanduse ümberkorraldused, sh põlevkivitööstuse keskkonnasõbralikumaks muutmine võimaldab säilitada Eesti energiatootmise konkurentsivõime arvestades kliimapoliitika mõju. Samas tuleb leida konsensus tuumaenergia arendamise vajalikkuse küsimuses ning vajadusel valmistada ette seadusandlus.

VÄLJAKUTSE 13. Majanduse üldise ressursimahukuse sh energiamahukuse vähendamine energiaefektiivsuse tõstmise kaudu.

Vaatamata seni rakendatud meetmetele on Eesti majanduse energiamahukus ehk sisemajanduse koguprodukti (SKP) ühiku tootmiseks kasutatava primaarenergia kulu jätkuvalt kõrge. Juhtimise Arendamise Instituudi⁹ „*World Competitiveness Yearbook 2008*“ hinnangul on majanduse rohke energiakasutus üheks Eesti konkurentsivõime suurenemist takistavaks teguriks. Arvestades, et energia hinnad on maailmas pigem kasvamas, tuleb pöörata tõsist tähelepanu kütuse-, soojuse- ja elektri kokkuhoiuks. Siiani on energiasäästu investeeringud olnud suunatud enam hoonete seisukorra parandamisele, samuti on tegeletud energiasäästu alase teavitusega.

⁹ Institute for Management Development.

Kuigi Eesti rahvuslik rikkus on kasvanud kiiremas tempos kui selleks kasutatud energia hulk, on täna suures osas kasutamata erinevate sektorite **energiasäästu potentsiaal**. Energiasäästu võimalusi on Eestis nii tööstuses, majapidamistes, põllumajanduses, transpordis kui energeetikasektoris endas. Tööstussektori (sh põllumajanduse) ressursisäästu potentsiaali on võimalik rakendada läbi keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtu ja (öko)innovatsiooni põhimõtete juurutamise. Oluline on edendada energiasäästu erinevates sektorites, sh on oluline riigi eeskuju hangete läbiviimisel.

Elanikkonna teadlikkuse suurendamine ressursisäästlikust käitumisest on oluline säästva arengu komponent ning tarbijate teadlikkus ja igapäevased valikud on olulised ressursisäästlikuma majanduse saavutamisel. Seni on suurimaks barjääriks teadmatus kütuste ja energia kokkuhoiu võimalustest igapäevaelus, igapäevaotsuseid ei seostata mõjuga keskkonnale. Seega on järgnevatel aastatel oluline saavutada, et säästvat arengut toetava hariduse valdkonnas sõnastatakse ühtsed eesmärgid ja koostatakse tegevuskava nende eesmärkide saavutamiseks. Võtmeküsimus on tasemehariduse ja mitteformaalse hariduse ühtne tegutsemine. Üldist ressursisäästlikkust toetava teadlikkuse arendamiseks ja keskkonnahariduse kättesaadavuse parandamiseks on vajalik arendada eriotstarbelist infrastruktuuri, sellekohaseid teadusuuringuid ning käivitada valdkonna spetsialistide täiendushariduse süsteem.

Kuna Euroopa Liidu poliitika avaldavad mõju siseriiklikele arengutele, siis on ka Euroopa tasandil vajalik kokku leppida ressursitõhususele suunatud majanduskasvu kindlustavas raamistikus, sh tuleb jätkata roheline maksureformiga. Liikmesriikide ühised seisukohad tuleb leida järgmistest küsimustest nagu nõuded tootlikkusele ning materjali- ja energiatõhususele, samuti kliimapoliitikas globaalselt siduvate meetmete saavutamine.

EESTI 2020 PEAMISED SIHTMÄRGID

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

- **Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine võrreldes 1990. aastaga vastavalt Euroopa Liidus võetud kohustusele.**

Eesti on edukalt täitnud kuni 2012. aastani kehtiva ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni lisa Kyoto protokolliga kohustused, olles vähendanud kasvuhoonegaaside heitkoguseid üle 50% võrreldes 1990. aastaga (Eesti kohustus oli vähendada heitkoguseid 8%). Edasine heitkoguste vähendamine toimub EL tasandil EL kohustuste jagamise otsuse täitmise kaudu ning üle-Euroopalise oksjonisüsteemi kaudu (alates 2013).

- **Taastuenergia osakaalu tõstmine 25%ni energia lõpptarbimisest (sh biokütuste osakaalu tõstmine 10%ni aastaks 2020).**

Taastuenergia osakaal energia lõpptarbimises on järk-järgult tõusnud ning 2008. aastal oli osakaal juba 19,1%. Olemasolevate meetmete jätkamisel on võimalik Eestile seatud eesmärgi saavutamine varuga.

- **Energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel (ligikaudu 2747-2794 ktoe) ehk energia lõpptarbimise vähendamine ligikaudu 15% võrreldes 2020. aastaks prognoositud tasemega (3272 ktoe).**

Energia lõpptarbimine on Eestis aasta-aastalt kasvanud, jõudes 2007. aastal 3,08 Mtoe-ni. Kahel viimasel aastal on energiatarve tänu majanduslangusele vähenenud, kuid seda trendi ei saa pidada jätkuvaks. Energia lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel eeldab täiendavate energiasäästu meetmete rakendamist.

Koostaja: Riigikantselei strateegiabüroo
8. november 2010

Need sihid on kooskõlas valitsuse viimaste aastate poliitikaga, kuid eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete ja muude muudatuste analüüs valmib enne 2011. aasta aprilli, kui praeguse kava kohaselt kinnitatakse Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' valitsuse poolt.

JÄTKUSUUTLIK JA KOHANDUV RIIK

Valdkond jätkusuutlik ja kohanduv riik hõlmab endas valitsuse tegevusi, mis on suunatud makromajandusliku stabiilsuse suurendamisele ning majanduskeskkonna üldiselt soodsa keskkonna loomisele, see tähendab peamiselt maksu- ja eelarvepoliitikat ning lisaks valitsussektori enda arendamisega seotud tegevusi.

ÜLEVAADE PEAMISTEST MEETMETEST JA REFORMIDEST 2008-2010

Riigi maksu- ja eelarvepoliitika kujundamisel on seni Eesti majanduspoliitika keskmes olnud kolm eesmärki – keskpikas perspektiivis **stabiilse makromajandusliku keskkonna tagamine**, majanduskasvu soodustamiseks kõige sobilikuma **maksupoliitika** rakendamine ning juba täna vajalike otsuste tegemine **finantsilise jätkusuutlikkuse kindlustamiseks pikas perspektiivis**.

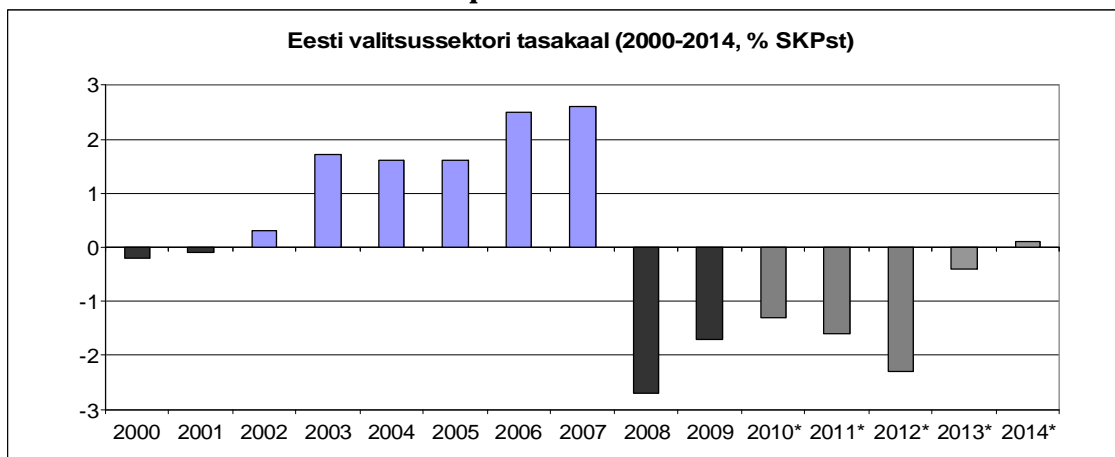
Viimase aasta jooksul on valitsus pööranud põhitähelepanu makromajandusliku keskkonna stabiilsuse suurendamisele. Viimase kahe aasta peamiseks vahetumaks **eesmärgiks oli valitsus seadnud Euroopa ühisraha euro kasutusele võtmise alates 1. jaanuarist 2011**. Eurotsooniga liitumine on tänaseks otsustatud ning tegemist on ühtlasi olulise meetmega makromajandusliku keskkonna stabiilsuse suurendamisel.

Valitsussektori eelarvepositsioon on võrreldes kiire majanduskasvu aastatega langenud defitsiiti, kuid range eelarvepoliitika abil on hoitud valitsussektori eelarvepositsioon tasakaalulähedane. Valitsussektori eelarvedefitsiidi vähendamiseks tehti mitmeid kulukärpeid, sealhulgas:

- valitsusasutuste tegevuskulude vähendamine kokku ligikaudu 17%;
- 2009. aasta pensionitõusu vähendamine aasta alguses kavandatud 14% asemel 5%ni;
- Töötukassa tasakaalu parandamiseks töötuskindlustuse hüvitiste saajate ringi laiendamise edasilükkamine ja määrade tõstmisest loobumine;
- pensionikindlustuse teise samba sissemaksete ajutine peatamine kuni 2010. aasta lõpuni.

Kulutuste vähendamisel on keskendunud ennekõike jooksvatele kuludele (sh keskvalitsuse tegevuskulud) ning põhivarainvesteeringud, kulutused haridusele ja teadus-arendusele moodustavad riigieelarves järjest suurema osakaalu.

Joonis 8. Eesti valitsussektori eelarvepositsioon aastatel 2000-2012

Allikas Eurostat, Rahandusministeeriumi 2010 suvine majandusprognoos

Kombineerides jooksvate kulutuste vähendamist ning uusi (sh ajutisi) tulusid, on hoitud riigieelarve mahtusid suhteliselt stabiilsena, mis on aidanud muu majanduslanguse mõjusid natuke leevendada.

Rahandusministeeriumi 2010. aasta suvise majandusprognoosi järgi jõuab valitsussektor ülejäägiga eelarvepositsioonini 2014. aastal, kuid valitsus on seadnud sellest natuke ambitsioonikama **eesmärgi jõuda ülejäägiga eelarvepositsioonini 2013. aastaks.**

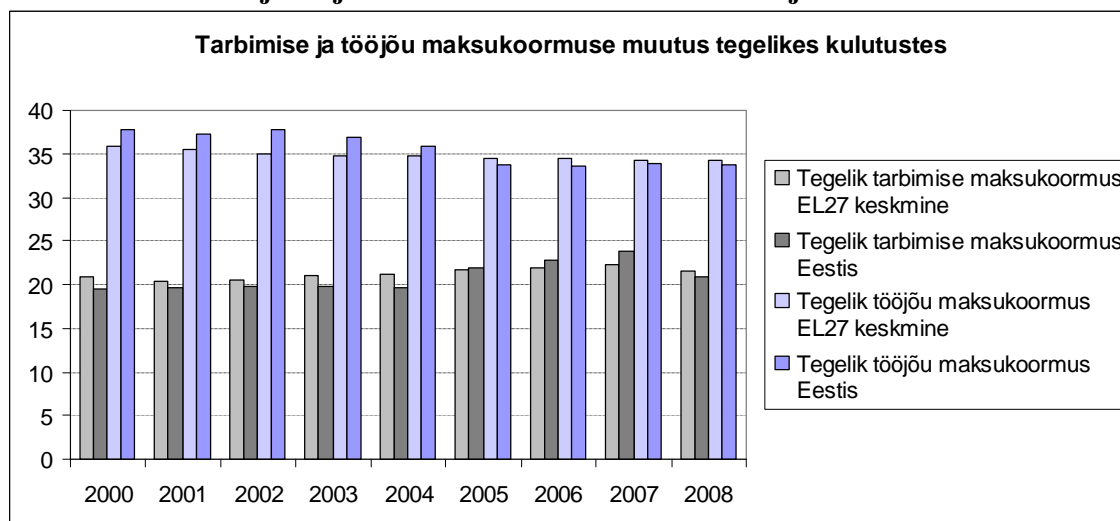
Maksupoliitikas on mitme järjestikuse valitsuse pikaajaline eesmärk olnud suunata maksukoormust osaliselt tulu maksustamiselt tarbimise, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamisele. Samas hoitakse süsteem stabiilse, lihtsa ja läbipaistvana, võimalikult väheste eranditega.

Juba 2007. aastal otsustas valitsus suurendada mitmeid aktsiisimäärasid eesmärgiga vähendada administratiivseid hinnasurveid tulevikus (kui eurole üleminek on tõenäolisem). 2007. aasta suvel muudeti alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seadust, millega tõsteti alkoholiaktsiisi (20%), tubakaaktsiisi (11 kroonilt 20 kroonini) ning mootorikütuste aktsiisimäärad tõsteti 2008. aastast Euroopa Liidu miinimumtasemeni (vastavalt energiamaksustamise direktiivile tulnuks see tase saavutada hiljemalt 2010).

2008. aastast vähendati tulumaksumäära 22%lt 21%ni ning maksuvaba tulu tõsteti 2000 kroonilt kuus 2250 kroonini.

Eesti erainvesteeringute soodustamiseks otsustas Riigikogu 2010. aastal muuta tulumaksuseadust, lükates eraisikute investeeringute maksustamise edasi kuni raha tarbimisse võtmiseni. Selle muudatuse tulemusel koheldakse väärtpaberinvesteeringutelt teenitud kasumi maksustamisel juriidilisi ning füüsilisi isikuid sarnasemalt.

Joonis 9. Tarbimise ja tööjõu maksukoormuse muutus Eestis ja EL riikides keskmiselt.

Allikas: Eurostat

Eesti (nii nagu ka EL riikides üldiselt) moodustavad maksukoormuses suurima osakaalu töötajamaksud¹⁰, mis moodustasid 2009. aastal 18,8% SKPst. Kapitalimaksud¹¹ moodustasid 2009. aastal 2,9% SKPst. Tarbimismaksude¹² osakaal oli 2009. aastal 14,7% SKPst.

Seoses vajadusega hoida riigieelarve defitsiit mõõdukana, **otsustati 2009. aastal veel mitmed maksumuudatused, mis on samuti kooskõlas eesmärgiga eelistada maksude kogumist tarbimiselt ning loodusressursside kasutamisel:**

- käibemaksu määratõstmise 18%lt 20%ni alates 2009. aasta 1. juulist;
- mootorikutuste aktsiisi tõstmise 10% võrra alates 2009. aasta 1. juulist ja 6,2% võrra alates 2010. aasta 1. jaanuarist;
- elektriaktsiisi tõstmise 40% võrra alates 2010. aasta 1. märtsist;
- sigarettide ja tubaka aktsiisitõstmise alates 2010. aasta 1. jaanuarist 5% võrra ning nii 2011. kui 2012. aasta 1. jaanuarist 10% võrra;
- alkoholi aktsiisi tõstmise 10% võrra alates 2010. aasta 1. jaanuarist.

Maksusoodustustega seotud kulu vähenemiseks riigieelarvele muudeti käibemaksuseadust, millega tõsteti alates 2009. aastast vähendatud käibemaksu määrat 5 protsendilt 9 protsendile. Samuti vähendati valdkondi, millele vähendatud käibemaksu määrat rakendatakse. Näiteks ohtlike jäätmete käitlemise, matusetarvete ning etenduse- ja kontserdipiletite käibemaksuerisus kaotati. Ka Euroopa Liidus on võetud eesmärgiks liikuda käibemaksusüsteemi edasise ühtlustamise ning lihtsustamise kaudu administratiivse koormuse vähendamise suunas.

Ainus maksumuudatus, mis ei ole maksupoliitika üldise eesmärgiga täiel määral kooskõlas, on olnud töötuskindlustusmaksude maksimummääratõstmise 4,2%ni (sealhulgas tööandja 1,4% ning töövõtja 2,8%), mida täna sellise määrat järgi tööturu osapoolte kokkuleppel ka rakendatakse. Kõrgem töötuskindlustusmaks on olnud suurenenud tööpuuduse tingimustes vajalik töötukassa eelarvepositsiooni parandamiseks ning alates 2011. ka töötutele pakutavate koolituste ja teiste tugiteenuste pakkumise suurendamiseks.

Avaliku sektori efektiivsuse suurendamiseks on vähendatud valitsusasutuste tegevuskulusid kokku ligikaudu 17%, millega on liigatud oluliselt lähemale eesmärgile hoida tegevuskulusid allpool 6% SKPst. Sealhulgas on valitsusasutuste palgakulud vähenenud kokku ligikaudu 15%. Riigi toimimise tõhustamiseks leppis valitsus 2009. aasta lõpus kokku ka eesmärgis tsentraliseerida keskvalitsuse tugiteenused. Selle peamine sisu on ühtlustada riigiasutustele pakutava tugiteenuse ning kasutatavad andmebaasid.

Kohalike omavalitsuste finantsjuhtimise tõhustamise pikaajalise sammuna võeti 2010. aasta septembris Riigikogu poolt vastu Kohalike omavalitsuste finantsjuhtimise seadus, mis muudab muuhulgas tänast KOVide võlataseme ülempiiri reeglit paindlikumaks. Tulevikus võib KOV võlatase moodustada 60%–100% omavalitsuse aastast tulude mahust,

¹⁰ sotsiaalkindlustusmaksed, füüsilise isiku tulumaks palgatuludelt, füüsilise isiku tulumaks sotsiaalsiiretelt ja pensionidelt, füüsilise isiku tulumaks ettevõtlusega tegelemiselt.

¹¹ juriidilise isiku tulumaks, füüsilise isiku tulumaks kapitalitulult, hasartmängumaks, reklaamimaks, maamaks, raskeveokimaks, tegevuslubade ja litsentside riigilõiv, vee erikasutustasu, teede ja tänavate sulgemise maks, muud maksud ja tasud.

¹² käibemaks, tollimaks, aktsiisid, autode registreerimistasu, müügitasud, saastetasud, kalapüügiõiguse tasu, paadimaks.

sõltuvalt nende reaalsest laenuvõimekusest. Ka finantsraskustesse sattuvate omavalitsuste jaoks on uues seaduses senisest selgemad reeglid paigas.

Koos eesmärgiga hoida riigi finantsasjad korras keskpikas perspektiivis **tehti viimase kahe aasta jooksul kaks märkimisväärset otsust ka riigirahanduse pikaajalise jätkusuutlikkuse parandamiseks:**

- 2010. aasta aprillis võttis Riigikogu vastu riikliku pensionikindlustuse seaduse muudatused, mille kohaselt **tõuseb üldine pensioniiga alates 2017. aastast kolme kuu võrra aastas, jõudes 65 eluaastani 2026. aastal.** Selle otsuse tulemusel on pikemas perspektiivis väheneva tööealise elanikkonna kontekstis natuke rohkem töötavaid inimesi ning pensionäridele on nende üldise arvu vähenemisest tulenevalt võimalik maksta kõrgemat igakuist pensioni.
- Ravikindlustuse süsteemi pikaajalise jätkusuutlikkuse parandamiseks **töövõimetushüvitiste süsteemi muutmine töötajate ja tööandjate omavastutuse suurendamise suunas.** Reformi käigus suurendati töötajate omavastutust ühelt päevalt kolmele päevale ning rakendati tööandja vastutus neljandast päevast kaheksanda päevani. Üheksandast päevast võtab maksmise kohustuse üle haigekassa. Lisaks vähendati haigushüvitiste määra 80%lt 70%ni töötaja palgast ning hooldushüvitiste määra 100%lt 80%ni. Nimetatud muudatuste tulemusel suureneb Haigekassa võime rahastada teisi vajalikke tervishoiuteenuseid.

2008–2010 aastatel kavas olnud struktuursetest muutustest jäid mitmed ka rakendamata:

- Tulumaksumäära langetamine 18%ni ning maksuvaba miinimumi tõstmine 3000 kroonini kuus peatati pärast esimest aastat seoses majanduskriisi ja maksutulude kiire vähenemisega.
- Seoses valitsussektori tulude vähenemisega peatati ka plaan laiendada ravikindlustusega hõlmatute ringi nii, et kõigil Eesti elanikel oleks tagatud juurdepääs esmatasandi arstiabile.
- Pensionikindlustuse süsteemi pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamise seisukohalt oluliste reformidena jäi muutmata eripensionide saajate ring ja tingimused ning soodustingimustel vanaduspensionide süsteem.

ÜLEVAADE PEAMISTEST KONKURENTSIVÕIME VÄLJAKUTSETEST

Euroopas tervikuna on riigirahanduse olukorra parandamine olulisim konkurentsivõime suurendamist toetav väljakutse. Toimivad sotsiaalkindlustussüsteemid ei vasta demograafilisest muutusest tulenevatele väljakutsetele ning majanduskriisi ajal on avaliku sektori võlakoormus ja eelarvete defitsiit kiiresti kasvanud ületades Stabiilsus- ja Kasvupakti kriteeriume. Avaliku sektori võlatase moodustas 2009. aasta lõpus EL riikides keskmiselt 73,6% SKPst ning Euroopa Komisjoni 2010. aasta kevadprognoos hindab, et 2010. aastal kerkib EL valitsussektori võlg 79,6%ni ning 2011. aastal 83,8%ni SKPst.

Aastatel 2000–2007 ehk majanduskasvu aastatel jäi EL riikide keskmine valitsussektori võlatase sisuliselt samale tasemele. Veelgi enam, suurem osa EL riikidest on seoses suure eelarvete puudujäägiga oma võlakoormust märkimisväärselt suurendamas.

Kõrge võlgnevus toob kaasa suured kohustused tulevastele põlvetele ning tähendab keskpikas perspektiivis kõrgeid võlgade teenindamise kulusid ning sellest tulenevalt suurenevat vajadust

riigile tulusid koguda või avalike teenuste ja investeringute mahtu kärpida. EL riikides tervikuna makstakse igal aastal ligikaudu 3% SKPst avaliku sektori laenude intressikulu.

VÄLJAKUTSE 14. Aastaks 2013 ülejäägiga valitsussektori eelarvepositsioonini jõudmine nii nagu näeb ette Riigi eelarvestrateegia 2011–2014 ning selle säilitamine pikas perspektiivis.

Eesti riigirahanduse jätkusuutlikkuse pikaajalised väljavaated on teiste Euroopa riikidega võrreldes head, kuna meil puudub suur avaliku sektori võlakoormus ning meie peamiste sotsiaalvaldkondade (pensionid ja tervishoid) kulutused on pikemas perspektiivis küll kasvamas, kuid mitte nii kõrgelt tasemelt, kui EL riikides keskmiselt. Siiski on seoses majanduskasvu pöördumisega majanduslanguseks ka Eesti avaliku sektori tasakaalus toimunud selge nihe ülejäägiga eelarvetest puudujäägiga eelarvepositsioonini.

Eesti majanduspoliitika pikaajaline eesmärk on keskmise tulutaseme tõstmine võimalikult lähedale Euroopa Liidu vanade liikmesriikide omale¹³. Kiire kasvu eesmärk nõuab erasektori investeringutele soodsa keskkonna loomist. Kasvu stimuleeriva ärikeskkonna üheks komponendiks on mõõdukas maksukoormus, jätmaks erainvestorite käsutusse piisavalt raha. Mõõdukas maksukoormus eeldab valitsussektori tulude ja kulude tasakaalu nii keskpikas kui ka pikemas ettevaates. Puudujäägiga eelarvepoliitika tähendaks kas maksukoormuse tõusu lähitulevikus või võlakoorma parandamist järgmistele, praegusega võrreldes vähem arvukatele maksumaksjate põlvkondadele.

Tasakaalus või ülejäägiga valitsussektor eelarvepositsioon:

- loob kindlama aluse olla valmis pikemas perspektiivis demograafiast tulenevaks negatiivseks surveks eelarvele.
- võimaldab seni kogutud ja majanduskriisi ajal kasutusele võetud riigi likviidsete finantsvahendite taastamise keskpikas perspektiivis ja tekitab puhvri majanduse võimalikeks järgnevateks tagasilöökideks.
- aitab kindlustada Eesti tugeva rahanduspoliitikaga riigi mainet ning seeläbi tõstab usaldusväarsust välisinvestorite silmis.

Eesti huvi on ka Euroopa Liidus niisuguste poliitikate soodustamine, mis toovad kaasa Euroopa riikide kulutuste konsolideerimise ning pikas perspektiivis avaliku sektori laenukoorma stabiilse vähendamise. Euroopa riikide lõtv fiskaalpoliitika võib viia euroala riikide suhtes usalduse kaotuseni investorite poolt ning kõrge võlakoormus tähendab vajadust võlgasid tagasi maksta ning igal aastal suuremat intressikulu, mis omakorda tähendab suuremat maksukoormust ja väiksemat ostujõudu Euroopas.

VÄLJAKUTSE 15. Avaliku sektori sotsiaalkulutuste jätkusuutlikkuse parandamine tööelise elanikkonna vähenemise ja vanemaeliste osakaalu suurenemise tingimustes kindlustades seejuures tulemuslik tervishoid ning hästi sihitud ja tulemuslik sotsiaalpoliitika (sh vajalikud tugiteenused).

Teine kõiki arenenud riike ühendav väljakutse on seotud tänaste avaliku sektori sotsiaalkulutuste pikaajalise finantseerimisvõimekusega. Väljakutseid riigirahanduse parandamiseks Euroopas muudavad keerulisemaks demograafilised muutused. Rahvastiku

¹³ Konvergenstprogramm

vananemine ja rahvaarvu vähenemine leiab aset ka Eestis. **Juba 2030. aastaks on Eestis tööealise elanikkonna koguarv hinnanguliselt 12% väiksem kui täna**, mis tähendab ka suhteliselt väiksemat maksutulude taset. Vanemaeliste elanike osakaalu suurenemine ning järjest suurenevad ootused teenuste kvaliteedile viitavad vajadusele otsida tõhusust ja mõjusust ka sotsiaalkindlustussüsteemides.

Üldise hinnanguna võib arvestada, et aastateks 2030-2040 kasvab Eesti avaliku sektori sotsiaalkulutuste tase täiendavad 2-4% SKPst ilma sisulist arengut võimaldamata (st lisaraha ei paranda avalikku teenust ega suurenda toetusi, vaid rahuldab lihtsalt suuremat teenuste saajate vajadust). Seejuures on valitsussektori sotsiaalkulud viimasel kahel aastal Eestis juba kiiresti kasvanud, tõustes Eurostati andmetel 2007. aasta 9% tasemelt 2009. aastal 14 %ni SKPst.

Pensionikindlustuse finantsilist jätkusuutlikkust parandavad meetmed aitavad reeglina kaasa ka hõivatute koguarvu suurendamisele, mis omakorda suurendab nii majanduskasvu potentsiaali kui parandab valitsussektori eelarvete seisut. Ka eripensionide ja soodustingimustel vanaduspensionide vähendamine aitaks tööturul aktiivsena hoida muidu töövõimelisi ja hea väljaõppega inimesi ning võimaldab suunata ressursse teiste sotsiaalteenuste osutamiseks.

VÄLJAKUTSE 16. Konkurentsivõimet toetava eelarvepoliitikaga (kõrge tootlike kulude tase, eelarve paindlikkuse suurendamine, avaliku sektori palgakulude ohjamine) jätkamine.

Kahe viimase aasta vajadus konsolideerida valitsussektori koondeelarvet näitas kuivõrd oluline on hoida avaliku sektori kulutustes piisavat paindlikkust, et reageerida muudatustele kiiresti ja ilma suuri sotsiaalseid vastuseise põhjustamata. Avaliku sektori eelarvete paindlikkus loob eelduse ka selleks, et **riigil säiliks võime suhteliselt rohkem rahastada nõ tootlikke ja tuleviku kasvule suunatud valdkondi**. Üldises plaanis peetakse tootlikeks avaliku sektori kulutusteks investeeringuid haridusse, teadus- ja arendustegevusse ning infrastruktuuri.

Eesti avaliku sektori kulutustes on investeeringute osakaal olnud EL riikidega võrreldes kõrge. Perioodi 2001–2009 keskmisena on Eesti avaliku sektori investeeringute osakaal kõige kõrgem (4,5% SKPst). Euroopa Komisjoni kevadine majandusprognosis hindab, et Eesti avaliku sektori investeeringute tase on ka 2010. ja 2011. aastal kõrgem kui 5% SKPst. Euroopas tervikuna jääb avaliku sektori investeeringute tase alla 3% taset. Suures osas on see seletatav rikkamate riikide poolt minevikus tehtud suuremate investeeringutega ning senise taseme hoidmiseks pole vaja vaesemete riikidega võrdses mahus investeerida. Selle taustal on ka Euroopa Komisjon Eesti kohta toonud välja vajadust avaliku (sh eriti transpordi valdkonna) infrastruktuuri jätkuvaks arendamiseks, mistõttu on ka lähiaastatel Eesti oluline hoida avaliku sektori investeeringute osakaalu kõrge tasemel. Eesti viimaste aastate kõrget tootlike kulutuste (investeeringud, hariduskulud, TA kulud jne) taset valitsussektori eelarvetes tuleks hoida ja vajadusel suurendada, sest need kulutused loovad uusi eeldusi kasvuks ja suuremateks maksutuludeks.

Avaliku sektori kulutuste struktuuril ning trendidel on ka mitmeid teisi mõjusid. Tootlikkuse kasvust kiirem palgakasv nõrgestab pikema perioodil ettevõtete konkurentsivõimet, suurendab sisemaiseid inflatsioonisurveid ja tähendab omakorda suuremat survet

valitsussektori kulutustele läbi palgakadega soetud siirete. Seetõttu on oluline, et ka avaliku sektori palgakulude kasv oleks keskpikas perspektiivis tootlikkusega kasvuga kooskõlas.

VÄLJAKUTSE 17. Töötamise ja kasumi teenimise maksude vähendamisega ning keskkonna koormamise ja tarbimise maksude suurendamisega jätkamine.

Maksupoliitikas on valitsuse eesmärgiks aastaid olnud maksude osalise ümberorienteerimise abil nihutada maksukoormus tööjõu ja tulu maksustamiselt tarbimisele, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamisele. Samas püütakse süsteem hoida stabiilse, lihtsa ja läbipaistvana, võimalikult väheste erandite ja erisustega.

OECD on välja toonud ka nõ majanduskasvu pärssivate maksude edetabeli¹⁴ (eespool majanduse arengut rohkem pärssivad ja tagapool vähem negatiivset mõju omavad maksud):

1. ettevõtluse kasumi maksustamine;
2. tööjõu maksustamine, inimeste sissetuleku maksustamine;
3. tarbimise maksustamine;
4. regulaarne vara maksustamine (st mitte tehingute maksustamine, vaid omandi või kasutamise maksustamine), ka pärimisega seotud maksud ei mõjuta stiimuleid töö tegemiseks ja rikkuse kogumiseks.

Töötasu ja kasumi suurem maksustamine pärsib majanduskasvu rohkem kui samas mahus tarbimise ja keskkonnakasutuse maksustamine.

Kui vaadata maksutulude sisemist struktuuri, siis on märkimisväärne, et tööjõumaksud moodustavad Eestis kõikidest maksutuludest rohkem kui poole (hoolimata väikesest keskmisest langusest viimase kümne aasta jooksul). EL keskmine on Eurostati andmetel pisut alla poole. St Eestis on maksutulud suhteliselt enam kaldu tööjõu maksustamisele ning puuduvad ka kitsamad maksumeetmed teatud majanduses struktuursete muutuste esilekutsumiseks.

Nn „teadmispõhise majanduse“ osakaalu suurenedes kasvab majanduses palgakulude tase, mistõttu on ettevõtete konkurentsivõime seisukohalt oluline vähendada tööjõu maksukoormust ning uurida tuleks võimalusi täiendavaks paindlikkuseks rahvusvahelisel turul konkurentsieeliste suurendamiseks.

Ka EL tasandil peab maksupoliitikate tihedam koordineerimine toetama ettevõtlust soosiva maksukeskkonna arendamist Eestis.

Ettevõtlust soosiv maksukeskkond on geograafilise asukoha ja riigi maine kõrval üks olulisemaid tegureid, mis aitab otsesid välisinvesteeringuid riiki meelitada. Konkurentsivõimeline maksukeskkond määrab investeerimisotsused juhul kui muud eeldused (baasinfrastruktuur, haridus, julgeolek) on teiste riikidega võrreldavalt tagatud. OECD hinnangul mõjutab maksupoliitika otseste välisinvesteeringute käitumist just väiksemate ja suurtest turgudest pisut eemal olevate riikide puhul, mistõttu peaks maksupoliitikal olema Eestis oluline mõju.

¹⁴ OECD 2008. aasta analüüs Going for Growth peatükk 5 Taxation and Economic Growth

EESTI 2020 KAVA VÄLJATÖÖTAMISE EDASINE KAVA

Lähtudes senisest tööst majanduspoliitika kitsaskohtade tuvastamisel, jätkatakse 2010. aasta novembris ja detsembris eesmärkide saavutamiseks vajalike poliitikamuudatuste analüüsi. Eesmärk on jõuda 2011. aasta jaanuariks peamiste poliitikamuudatuste alternatiivide ja ettepanekutega nii kaugele, et oleks millegi pinnalt alustada sisulist konsultatsiooni peamiste valitsusväliste partneritega.

Võttes arvesse erinevate seotud valitsusväliste osapoolte ettepanekuid, Euroopa Komisjoni poolt koostatavat majanduskasvu aruannet (*Annual Growth Report*) ning 2011. märtsi alguses toimuvate parlamendivalimiste järel moodustatava valitsuse prioriteete, koostatakse aprilli lõpuks terviklik Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020', mis sisaldab seotud eesmärkide saavutamiseks kavandatava poliitika kirjeldust ning olulisemaid reforme ja meetmeid.

Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' koostatakse koos Stabiilsusprogrammiga¹⁵ ning esitatakse valitsuse poolt ühiselt Euroopa Komisjonile 2011. aasta aprilli lõpus.

---

¹⁵ Euroala liikmetel tuleb esitada Stabiilsusprogramm, teistel EL riikidel Konvergenstprogramm